

Азиз Азиз

Къараравай
сабур

Пипі авачир Алемда кзуй
Гъардахъ вичин кзулай пПипі хзуй!

Азиз Азиз

Къакъаравай
сабур
шиирар

Москва 2013

УДК 821.351.32-1
ББК 84 (2Рос=Лез) 6-5
А48

А. Алем.

Къакъаравай сабур. Шиирар. М., 2013. – 256 с.

А. Алем. Терпение в ножнах. Стихи.

И ктаб са гъахъ-дуванни авачиз къве чкадал пайнавай лезги халкъдин игит тарих, залан къисмет, эрзиман мурадар ва члехи женгчи рубгъ къалурзавай къетген гуъзгубъ я.

Эта книга — своеобразное зеркало, в котором получили свое отражение героическая история, тяжелая судьба, заветные мечты и великий боевой дух незаконно разделенного лезгинского народа.

Автордин патай

«Къакъаравай сабур» ктабдин кърулуш адетдинди туш. И кар ам келай гьар са касдиз аквада.

Квекай ибарат я ктабдин кьетленвал? Ам асас са месэладиз – лезги халкъдиз, вичин тарих ивийрайни накъварай чухвенвай, садазни садрани муьтлуьгъ тахъай, къагъриман, такабурлу, гьар са жигъетдай бажарагълу, акьалтай чехи инсанперес ва вичин гуьзел гележегдихъ келелай инанмиш лезги халкъдиз бахшнава. Эгер и ктаб кье вичин чил, Самур вацукай сергъят авуна, кье чкадал пайна, кье гьукуматдин пацук акатнавай лезги халкъдин риклин залан хер патал мелгемдин са стладиз къванни элкъвенайтла, за жув пара бахтлу кас яз гьисабдай.

«Къакъаравай сабур» ктабдик за вичин вахтунда акъудиз тахъай са шумуд шиир кутунва. Абурукай сад «Зи рамсабриз» (келдайбуруз) я. Дуьм-дуьз 48 йис идалай вилик заз и шиирдилай жуван кведлагъай ктаб («Хьун тавуна амай чехир») ачухиз кланзавай. Анжах и ният завай саклани кбилиз акъудиз хъанач. Мадни башкъа: ктаб Дагкнигоиздатдин пландикай хкуддай чкадал атана. Хкуднач. А чавуз за Москвада М.Горькийдин тварунихъ галай Литературный институтда

кІелзавай. Аквадай гьаларай, гьукум гвай «халуї-
риз» герек авачир кьал-макьал акъудиз кІан хьанач.
Амма абуру заз чпин зурба «мергьеметлувал»
кьалурна: ктабдин гьендем пуд сеферда гьвечІи
авуна, тІвар дегишарна, тираж тІимиларна ва
вични, гьар жуьредин багьнаяр жагъуриз, кьуна
акъвазарна, саки кьве йисалай чапна. ЯтІани «Лауу
цифер» ктабда (1967), бегьем хитресар янатІани,
заз кІандай хейлин ярзаяр (эсерар) амукьна. А чІа-
ван инсафсуз шартІара им, гьелбетда, гьалибвал
тир.

Гила за «Зи рамсабриз» шиир — иншаллагь! —
гьич са цІарцІикни хкуьр тавуна, гьа авайвал, ингье
гьа и ктабдик кутунва.

Буюр, кІела зи ктаб, хуш тахьайтІа, багьиш-
ламиша. Хуш хьайитІа, зун мадни мад гьазур я Квез
кьуллугьиз. Жуван цІайлу илгьамдалди! РикІин вири
кьуватралди!

Зи раисабриз

Къабула зи цийи ктаб
Ядигар хъиз, азиз дустар.
Бед синагъриз за гана таб,
Хвена михъиз экуъ къастар.

Сагъ-саламат хъана чи чил,
Цуькведа хъуй алван-алван
Шад жедайвал лекъерин вил,
Сад жедайвал булахрин ван.

Къуй лезгивал чи жигеррай
Квахъ тавурай садрани гъич
Гележегдин пак женгера
Чир тежервал садазни кичІ.

Шарвилидин тур чи тур я.
Ам муърхъуъди къадайди туш.
Шарвилидин нур чи нур я.
Чи кбилел йиф тадайди туш.

АтайтІани гъар гъи заман,
Уъзденвал я чи милли гимн;
Дагъви намус я чи аман,
Я чи иман гъарна даим.

Чун алпандин цІелхемар я
Гурлу ийир Уъмурдин цІай.

Чал алайбур перемар я
Акур гьар са тГурфанни кьай.

Килиг, чира, вуч тазватІа
Къведай гьар са несилдиз чи —
Вуч тІазватІа, вуч хазватІа,
Вуч къазватІа эсилдиз чи.

Гьайиф, къвез-къвез жезва сейрек
Мизамдавай чи араяр.
Сейреквили, авуна тек,
АлтІушарда чал тартаяр.

Теқдиз на гьикІ гьалда девран?!
Теқдиз на низ яда далдам?!
Эциг къулал халкъдин къажгьан —
МуркІадални ргада ам!

Зи эрзиман — зи рикІин рагъ
Халкъдихъ хьун я азад нефес,
Лезгистандихъ — хъхьанвай сагъ! —
ООН-дани жедайвал сес.

ТахьбайтІа зун а сувариз,
Рубъгъ хкведа хайи чилел
Лезгинатдал² къуьлер ийиз,
Лезги пайдах алаз кьилел.

19.12.1963

Хачмаз

¹ Рамсаб - келдайди.

² Лезгинат — лезгинка. Чна, лезгийри жуван милли къуьлуьниз «лезгинка» лугьун дуьз туш. Месэла, зи хуре Мискичка явашдаказ къуьлдай макьамдиз «лайлаб», йигин макьамдиз «нат» лугьуда. Лезгинат (лезги + нат) — им лезгийрин йигиндиз къуьлдай макьам лагьай чІал жезва.

Къизиндин
муръвеи

Адаватдин заргар

(Налсур)

Им девир я алаватдин
Ви гаф, ви чал герек тушир,
Безек тушир адалатдин,
Керематдин дирек тушир.

Им девир я алаватдин
Ериш шанкИал йикъар гъайи,
Пайгар хайи мемлекатдин,
Адаватдин заргар хъайи.

2002

Къаймла алчак

(Ябур)

Хъайи чІавуз уьлкве алчак,
Алчахдикай жеда пачагъ;
Гъикъван вуна ялайтІани,
Ви къалчахдал жедач валчагъ.

Хъайи чІавуз уьлкве алчак,
Къуччагъ жеда гъар са къачагъ;
Виртед чанар жагъайтІани,
Чагъ хъиз, чІулав жеда ви чагъ.

1999

Делиханада

(Триолет-памфлет)

Делиханада вири я дели,
Са сорт я вири, гъатна са куькве.
Гуьзчибеглер я гъар сад са пли.
Делиханада вири я дели.
Гъукумдар тирла къудузрин вели,
Делиханадиз элкъведа уьлкве.
Делиханада вири я дели,
Са сорт я вири, гъатна са куькве.

1996

Салидин зинет

(Сафназ)

Вуч бул хъанва гъар жуъредин кIамашар
Ийизвай чи тарихдин кам явашар.
Уьмуьр хъанва ягъ-ягъунрин тамаша
Къурмишнавай Кремлдин лелейри.

Умудрикай ама анжах талашар.
Мидя хъанва накъан дустар, юлдашар.
Парламентда – гирнагъзавай лакашар.
Мад пайдахар къазва гъиле фялейри...

2004

Чи девир

(Сонет-памфлет)

Им девир я мацІахай
Алхишзавай таращдиз,
Дараматда ацахъай
Битмиш хъайи фаращдиз.

Адан кбилел таж ала
Сэм халуди гъазурай,
Гъар са пипел паж ала
Уьлкве агъдив ацІурай.

Гъикъван хъуй икІ давамриз,
Эхир такваз дердерин?
Агъ, девирди авамриз
Вичиз дуьа ийизвай
Йикъа са квет вегъизва,
КицІериз хъиз хперин.

2002

Къетлен заман

(Ябуран)

Къетленди я заман чи:
Гъардахъ ава тапанчи;
Тпач жеда ви умудар,
Тахбайтла вун яланчи.

Къетленди я заман чи,
Таланчийрин таланчи;
Рудихъ – руьгъдин набутар
Мед хъиз хъвазвай аман чи.

Къетленди я заман чи –
Дуьнья язмач майдан чи.
Базарда хъиз къачудай
Метягъ хъанва ватан чи.

Къетленди я заман чи
АкIажарай девран чи;
«Демократрин» талмудар
Хъанва фуни дарман чи.

Къетленди я заман чи:
ЧIурна гъар са мизан чи.
Низ хъийида субутар
Вуч затI ятIа иман чи?!

Къетенди я заман чи —
Къвазва рикел залан чиг...

1998

Клекрен йис

(Къошнет)

Маймундин йис алатна,
Алукънава Клекрен йис.
Къведни цай хъиз агатна.
Чи иви кваз хъанва гъис.

Гъарда гъарнихъ зверзава.
Клекре кIуф гуз херзава.
Маймундини хъверзава,
Чунни вири хъанва кис.

Улакве — чкIай чанахъ хъиз
Недай гъар са къачагъдиз.
Президентни — къуччагъ хъиз,
Дуънъядини ягъиз «бисI»

Шукур хъурай Аллагъдиз:
Гена авач ТипIрен йис!

1993

Майданар ивида

(Октава)

РикІяй рикІиз рехъ авачиз
Савдадава инсанар.
КІвалахзамач гъекъ авахъиз –
Ивидава майданар.
Гъукумдарри лекъ аважиз,
Гузва гъа са азанар.
Гъикъван иер я чи заман:
Къуърез нуъквер хъанва аслан!

1997

Тухвей вахт

(Ираб)

Цав сирлу я, чил къацІанва,
Гьасретдин цуьв рикІ ацІанва:
И дуьньяда паклу уьмуьр,
Гьахьлу уьмуьр низ жагьанва?

Чи девир я Чехи Суьгьуьр
Гьамиша гвай гьа са муьгьуьр.
Вил уях яз, мефт ксанва,
Такваз жуван агьзур уьзуьр.

Чна гьихьтин рехь атІанва!
Къе чал гьихьтин гьал атанва?!
Гьинва женгчи лезги чуьнгуьр?
Рех яна зи мег чІаганва:

Жезвач чавай чи кІвал туькІуьр,
Я жуван вахт шем хьиз куькІуьр.

1994

Турвах¹

КІваливай, хуъруьвай къакъатна,
Акъатна яргъариз шаклу.
КІвачикай хайи чил хкатна,
Сивикай – мили хъвер шадлу.

Булутриз килигиз ама зун
Элифдай ватандин кбилел,
Дурна хъиз цаварихъ тамарзу,
Лув хана аламай чилел.

1967

¹ Турвах – ватандихъ гъасрет хъун (ностальгия).

Иситла хъиз

(Сонет)

Гъублуън лепе къатІзава за,
Муѳтубъгъзава дагъдин кукІуш..
Гъар са жевгъер кІватІзава за
Хазинаяр тежервал буш.

Таниш я заз чилерин наз,
Аламатар алачир тІвар:
Цейлондин юргъ, финрин аяз,
Шагъдин тавда авур ахвар...

Зун тир гъарна халис дагъви,
Ахъай тийиз гъич са сегъви.

Тестикъ хъана вирина заз
Чехи керчек, кугаз лувар:
Иситла хъиз ширин я заз,
Ягълу я заз хайи накъвар.

1993

Лезги зенг

(Сонет)

Агъ, зи Каспий, лагъ, зи Каспий:
Гъинва, гъинва лепеяр ви?
Ксанвани, квани ясдик
Аламачиз къепеяр ви?

Жаваб гана Каспиди заз:
— Зи лепеяр ви рикIева,
Зи къепеяр къилел алаз,
Вун Шарвили фей рекъева.

Анжах текдиз чIугвамир женг —
Аламукъда рекъин юкъвал.
ТуйкIуър хъия на лезги зенг,
Ахпа ягъа дагъдин кукIвал!

— Бес гъинва ам, зи лезги зенг?
— Самур вацIа, пад хъана тенг¹.

1996

¹ Тенг — юкъни юкъвай.

РикI аважай халкъ

(Сонет)

Зи лезги халкъ, зи багъри халкъ,
Шумудра хам алажна ви?!
ЯнатIани на гьардаз хак,
Эхирни рикI аважна ви.

Шагъме¹ Самур хъана сергъят,
Вун къве патал авунва пай.
Заз дуьньяяр хъанва къегъят.
Мус рекъида чандаллай цIай?!

Эхъ, ядай хва алукъдач физ
Бубадал гъич, гъилер зурзаз.
Зун ви хва я, зи халкъ азиз,
За зи хвавал субутда ваз.

Эрзиман я, хиласна вун,
Ви аважай рикI сагъ хъувун.

1995

¹ Шагъме – шагъдамар (аорта).

Къизилдин муькъвел

Зи рикI я хирерин кIватIал
Ашкъидив, ажугъдив ацIай.
Гъатнава са хире пис тIал
Зи халкъдин къисметди атIай.

Зи халкъдин къисмет я залан,
Залан хер алкIана рикIел.
Зун къах я, нифретиз заман,
Самурдин Къизилдин муькъвел.

Къве патал пайнава са халкъ,
ТуштIани къадардиз пара,
Авачиз я дуван, я гъахъ,
Миллетчи къудузри ччара.

Тухузва фикирар яргъаз
Тур хътин лепейри вацIун,
Къванерин мурцара акъаз,
Чанда тваз гъазаблур зурзун.

Чидач заз, хъанатIа Чилел
Махлукъат хер тахъай рикIел.
Таран рикI канватIа эгер,
Бажагъат фараш я цуьквер.

Дуьнья заз аквада гагъ-гагъ
РикI кайи тарарин багъ хъиз...
Атана зи патав кIвагъ хъиз
Зи чилин, зи муькъуьн «пачагъ».

– Ихтияр авач ваз инал
Яргъалди акъваздай. Алад! –
Лагъана ада заз чинал,
Аян яз зи михъи мурад.

Четин я ялакъдив рахун,
Иллаки гвай чIавуз яракъ.
«Пачагъдин» виляй къвез чайгъун,
За гьалнач къуд чарх квай улакъ.

ГьикI эхда на ихътин завал?!
ГьикI жедач ви лекьер кабаб?!
Садбуруз ихтияр ава
Сагъ са халкъ ийидай къасаб.

Амма заз ихтияр авач
Килигдай зи Самур вацIуз
Сергъятдив ийизвай саваш,
Гьакимрин кIамашвал къатIуз.

Ваъ, муьгъ туш пайдайди са халкъ,
Гапур я гьулдандин къайи,
Къиникъал гьалтайла заха,
Агъзурриз ясдин тIал гайи.

СаднайтIа и муькъуь чи чил,
Къизиддин муьгъ тир ам халис,
АцIана бахтунин гичин,
Гъар са югъ жедай чаз межлис.

Амма къе...хер ава рикIе,
Чилин хер секинриз тежер.
...«Пачагъди» чIуфзава рекъел:
КIанзава завайни «вишер».

Куьз за харж гуда зи чилел
Са ламраз пенцI алай къуьнел?!
Кумачни зи чандик иви
Уьзденрин – намусдал кIеви?!

Лагъана «пачагъдиз»: «Привет!»,
Хгана «Волгадиз» за худ,
Аламай вагърам хъиз небгет,
Къулухъай юзуриз заз гъуд.

26.02.1996

Самурдин кърехра

Лезги чил кьве падна, тухванва сергъят,
Сергъятни гъар жуьре ийизва къакъаж.
Белки,и генг дуьнья хъанватІа кьегъят:
ДатІана сада сад ийизва алаж.

Самурдин кърехра, галкІуриз кърмах,
Тергзава тарни там, хкадриз ака.
Тергзава чи чилин, чи руьгъдин къаймах,
Тахкварвал милли цуьк несилриз пака.

Буш хъайи чкайрал ийизва эциг
Шишбарар¹ аскерриз, экъисна сарар.
Лезгияр, къумпар хъиз, ийизва килиг.
«Къуват хъуй!» – лугъузвач устІарриз ччара.

Лугъузвач, лугъудач – кІарас хъиз я мез.
Бес ихътин бинейр жедани къадим?!
Гъай-гъайдал атайди хъфидач хъуьрез,
Хъфида вай-вайдал – чидачни бес им?!

1995

¹ Шишбар – пирамида.

Къакъаравай сабур

Агъ, Самур зи, Самур зи,
Къакъаравай сабур зи,
Чи дамахрин дамах тир
Лезги чилин къаймах тир,

На вуч къал кваз ванзава,
Зурба къванер къуьнел къаз,
Гуя гьалчиз къанзава
Абур садан къилел ваз?!

Зунни, вун хъиз, дакъунва,
Ялав къекъвез бейнида:
Вакай сергьят авунва,
Са халкъ къве пай ийидай.

Рагъ хъфирла, ад авай
Ви лепейрал нур вегъиз,
Вун аквада паднавай
Рикъияй физвай иви хъиз.

Гъи иблсди виждансуз
И тал ттуна чи чанда
Жедайвал чун ватансуз
Жуван хайи ватанда?!

Чахъ дердерин дагъ жеда,
КвадарайтІа лезгивал.
Сад хъайи халкъ сагъ жеда,
Къведа адал чІехивал...

Агъ, Самур, на рагарай
Зверзава пак селлер гваз.
Аквазва ви рангарай
Гележегдин демер заз.

Къазва зи руьгъ шадвили,
Буш ятІани гъебейр:
ТуштІани зун Шарвили,
Шарвилидин неве я!

Агъ, Самур зи, Самур зи,
Къакъаравай сабур зи...

1971

Шагирд

Вун элкъвезва, Самур, залан кьисадиз.
Эхиз тежез цIразва зун:
Къубд алукуьна, аквазва вун
Михер яна хашуналлай Иса¹ хьиз.

Къерехра жив, бижгъерар хьиз агъарин,
На лугъуди ала пли,
Зерхелар² ви хъанва вили,
Дамарар хьиз, кIаник кьелечI муркIарин.

Вун алахънай гъамишалугъ ахгудиз
Лезги чилер, лезги кIвалер
Бул жедайвал чахъ чи гуьлер,
Тежедайвал чавай чи руьгъ къакъудиз.

Зун киснава, мад ви патав атана:
Дердер незвай шаир я зун.
Гъакъикъатда шагирд я зун
КIанзавай вун тадиз дири хъхъана.

Умудлу я, на терг ийиз аксивал,
Чаз Садвилин сувар гуда,
Симург къушран лувар гуда
Хкаждайвал ирид цавуз лезгивал.

1981

¹ Иса – Иса пайгъамбар. Адахъ цIликъвед шагирд (апостол) авай.

² Зерхел – вацIукай хкатиз, адак какахъ хъийизвай хел.

Чилин мандавар

(Сайта)

Цинин хъубтубъз къе сифте яз жив къвана
Махачкъала шегъерда.

Чан такъанвай гару сакла къив гана,

Тиш эцигна пенжердал.

Ахпа куз-куз лагъана заз,

Вичин лацу далдам гатаз:

«Пака югъ я Сталин хайи,

Жив савкъат я суварик гъайи».

Килигзава зун шикилдиз, шикил заз

Фотографди янавай лап жегъил яз.

Шумуда ваз алхишзава, Иосиф?!

Шумуда ваз къаргъишзава, Иосиф?!

Амма за

Хкажзава ацлай бакал

Алай зар

На тестикъай керчек патал:

Эхъ, члехи дагъдихъ хъен жеда члехи,

Амма затлени туш хъенди гудай гъам.

Лагъ хъи, татурай ви къилел лагъам¹,

Са декъикъада жеда ви эхир.

Ятлани

Ядрани

Садани

Садрани

Дагъларин синихар тавурай,

Къуй гъардаз атана акурай
Дагъларин деринвал,
Куклушрин къамат,
Гъавадин ширинвал,
Чарчаррин эркинвал,
Лекьерин,
Гъетерин,
Цуькверин
Гъайбат.

Зун дагъ авай бахтавар я:
Дагълар чилин мандавар я.
Мандав авачир деве жеда лух,
Физ жедач яргъаз рекъерай къумлух...

Къвазва, къвазва къецихъ жив.
Амач, квахъна гарун къив.
Ама зунни Иосиф,
ГъакІни яргъи сирлу йиф.

20.12. 2001

¹ Лагъам – уьцлун: раг, маргъал (обвал).

Къве дагъ

(Пуд тахан триолет)

Зи далудихъ къве дагъ гала:
Зи Шагъ дагъни зи Шалбуз дагъ.
Абурун ад – гъар са чІала.
Зи далудихъ къве дагъ гала
Артух ийиз гъардан гъала,
КукІушрив къаз чирагъ хъиз рагъ.
Зи далудихъ къве дагъ гала:
Зи Шагъ дагъни зи Шалбуз дагъ.

Зи далудихъ къве дагъ гала.
Дагъ авайди жеда дагъ хъиз.
Адаз уьмуьр жеда ала.
Зи далудихъ къве дагъ гала.
Чехи тІвар я: «Дагъдин бала».
За ам хуьзва пакдиз, сагъдиз.
Зи далудихъ къве дагъ гала.
Дагъ авайди жеда дагъ хъиз.

Зи далудихъ къве дагъ гала.
Дагъ авачир дагъви жедач.
Чандин чан я гъар са чала.
Зи далудихъ къве дагъ гала.

Дагъларин цай — риктин кбула.
Кбай гьидайди багъри жедач.
Зи далудихъ кве дагъ гала.
Дагъ авачир дагъви жедач.

1993

Шагъ дагъ

(Шанас)

Шагъ дагъ къунва биришри,
Я рахазвач лалди хъиз,
Абукевсер авадариз хурудай.
Яраб, Шагъ дагъ, вун хътин шагъ
ХъанатІа и даим дертлу чилерал?

Шагъ дагъ къунва биришри,
Я рахазвач лалди хъиз,
На лугъуди Лукъман я мез амачир,
Анжах миxъи булахрин цив
Цивин жезвай зи рикІин цІай явашриз.

Шагъ дагъ къунва биришри,
Я рахазвач лалди хъиз.
Гуя серсер хъанва, акваз дагъвияр:
Ихтиярар чувал-чувал,
Амма чанда гъисс гъатнавай лукІвилин.

Шагъ дагъ къунва биришри,
Я рахазвач лалди хъиз:
Лацу кукІуш цавун аршдиз хкажна,
Эвер гузва гъвечІи халкъдиз
Чехи тарих тесниф авун паталди.

Шалбуз дагъ

Зи Шалбуз дагъ, зи хайи дагъ, зи буба,
Халис буба телеф хъана дяведа,
(Ам зи рикIел аламазма са бубат)
Вакай буба хъана заз дар вядеда.

Са гъилив ви этег къуна мягъкемдиз,
Муъкуъ гъилив къуна этег дидедин,
Чехи хъана, — кIвач вегъена Алемдиз,
Алем авай какур юкъ хъиз деведин.

Чехи хъана... Ингъе зун ви вилик ква.
Яргъа амаз зи уьмуьрдин къуьдни зул,
Фикирдай къван ви тарихдин рекъикай,
Зи Шалбуз дагъ, вун хъиз рехи хъанва зун.

Вуч фад рехи жезва лезги рухваяр?
(Рехи жаван хуш я «лацу халайриз»)
Рехи жеда амачирди архаяр,
ГъакIни инсан фенвай залам хиялриз.

Дугъри я, бул жезва лезги алимар.
(Рехивални са лишан я камалдин!)
Амма квекай я абурун келима?
Мани яни ви руьгъдинни жамалдин?..

Зи Шалбуз дагъ, зун гъисаба ви хва яз
Ви дин-менсеб маса тагур эбеди:
Зи беденда ви рагарин аваз гваз
Ава ви яд ивидик кваз дидедин.

Женнетдиз зун тухвайтІани шадвили,
Жегъеннемдиз вегъейтІани къамуни,
За гъиссзава: зи патав гва Шарвили
Алцумиз таз заланвал гъар камунин.

Хъанач легъзе вун зи рикІяй акъатай.
Хтанва зун чирна сирер чилерин...
Зун ви кІус я — дагъларивай къакъатай
Зурба къванни гъатда хура селлерин.

Хтанва зун зи стхадиз — лезгидиз
Лезги чІалал лезги салам гун патал,
Темен гана дидеди гъир ризкъидиз
Ви сагълугъдай ацІай бокал хъун патал.

Хтанва зун... цуфер ала къилел зи —
Чи аямдин къарма-къариш рахунар.
Таб тавуртІа, а рахунри рикІел зи
Иличзава зи рикІ кудай лахума.

Гзаф ама дуъз тахъанвай мурадар.
Явашарна виже къведач чна женг.
Низ кІандатІа чайдихъ галаз мураба,
Герек адаз пІинидин ттар багъа жен.

Зи Шалбуз дагъ, зун гъисаба ви хва яз
Ви дин-менсеб маса тагур эбеди:

Зи беденда ви рагарин аваз гваз
Ава ви яд ивидик кваз дидедин.

Зун акъвазда ви сергъятдал мягъкемдиз
Ви куклушар мадни къакъбан хъун патал.
...Ви къуънедай жумла алем мягътелриз
Цутхунна лекъ ви къилел лув гун патал!

1968

Dige

Азиз диде, масан диде, ччан диде,
Яраб ширин гаф алатIа ччилел мад?
Шумуд сефер къунатIа на зун гъиле
Теменар гуз яру жервал хъуьхъвен пад.
Вахтсуз чIавуз тек хъана вун, — жегъил яз:
Буба къена Ватан патал. РикI алаз
На къве бала, ви къве лувак кутуна,
ЦиципIар хъиз хвена чIехи авуна.

Уьмуьрди ваз акъуднай лап пис къарар:
Четинвилер элкъевез хъанай къилел ви.
Къуьзуь таран тIурар хътин куркурар
Йикъалай-къуз хкаж жедай гъилел ви.
Гъарна кардик. Акунач вахт къатканвай.
Де вуч туна на алакъдай жувалай?!
Къе ви къилел яхIур йисни тахъанвай
Ракъинвайни цIуриз тежер жив ала.

Гъикъван дердер гана за ваз, — багъиша.
ТуштIа, диде, зун рази я — це жаза!
Заз чида, зун буржлу я ваз гъамиша,
Къайгъанахъ ваз авуртIани капал за.
Заз чида, зун нинди ятIа, вуж ятIа...
Низ чир жедач билбил гъинин къуш ятIа?!
Гъар акурдаз «диде» лугъуз жедани,
Гъар акурдаз бес ви язух къведани?!

О зи диде, къизил диде, килиг заз, —
Килиг садра агакнавай хъиз ви.
Хтанва зун кӀелна бегъем алим яз...
Лагъ са кьве гаф, яб гун гуъзел ванциз ви.
Гъихътин зурба кӀвалах валай алакьна:
Гъам дидени, гъам бубани хъана вун.
Ви сагълугъдай зун зи Римдив агакьна.
Зи мурадрин рагъ-чирагъ яз кана вун...

1959

Зи Мискич

(Мани)

ФейитІани зун гѝ рекъяй,
Чилер-цавар атІана,
Вун акъатдач гъич зи рикІяй,
Чимни экв гуз датІана.
Къилел шагъвар Шалбуз дагъдин,
Япа гугрум Самурдин...
Симург жеда дамах-чагъдин
Ви къаш-къамат акурди.

Жуъш:

Мискич, Мискич, зи багъри макан,
Мискич, Мискич, руъгъ я ви къакъан!
ХъайитІани зун пачагърин пачагъ,
Вун я зи панагъ, зи мани масан,
Мискич, Мискич, Мискич.¹

ЧидачІа вуч ятІа женнет,
Ви утагъриз мугъман хъуй.
Вилик къведа гъар са нямет,
КІандатІа къит дарман хъуй.
Нихъ авачтІа камалдин раж,
Фирай рехи кимерал.
Гъасятда ам жеда хкаж
Тарихдин серт синерал.

Къагъриман я рухваяр ви,
Рушар я ви перияр.
Дагъви намус арха я ви
Хуъзвай ви пак ерияр.
Чапхунчийриз сед хъана вун,
Лешер таз ви парудал.
Игитвилин гъед хъана вун
Лезгистандин хурудал.²

Ви пайдаждал ала пуд гаф:
«Дуствал. Зегъмет. Берекат».
Гъахъняй я ви гъар са затI саф,
Гур я гъар са мярекат.
И дуъньяда хъанвай кармаш,
Иви хъвазвай халкъарин,
Тахъурай ви ериш яваш,
Адлар хъуй вахъ ракъарин!

2000

¹ Чи хуърерин, гъатта шегъеррин тIварарин гъакъиндай печатда гзаф рахунар хъанатIани, гъайиф хъи, са тайин нетижадал атанач. Вири гъа виликдай хъиз давам жезва: Ахъегъ — Ахты; Къасумхуър — Касумкент ва икI мад. Зи хуъруькай лагъайтIа, адан тIвар гъам лезгидал, гъам урусдал векъидаказ чIурнава: Мискичдикай — Мискискар ва Мискинджа хъанва. Чкадин агъалийри «зун мискискарви я», «зун мискискарай я» ваъ, «зун мискичви я», «зун мискичкай я» лугъуда. Ихътин ва цIудралди маса жубредин къундармайрал эхир эцигун лазим я.

² Виликдай хуър, са къакъан чкадилаи килигайла, вад пипIен гъед хъиз аквадай.

Халкьдин бених

(Сонет)

И дуьньяда гьар са касди
Эцигзава вичиз бених¹.
Тарихдини незва пасдив,..
Эгер туштIа кIусни лайих.

Хуьз жедач ам гужуналди,
Руг-руг хъана, хъжеда накъв,
ХкажнатIа зуруналди,
Какадариз ивини нагъв.

Жеда бених даим къадим
Эцигнавай халкьдин рикIе,
Асирралди гуз эквни чим
Гьар несилдиз гьар са рекъе.

Авани чахъ ахътин бених?
Шарвили я квачир синих.

2001

¹ Бених – памятник.

Къумадин дагъ

(Эпиграммадин чкадал)

Вун дагъ я, дагъ – къумадин дагъ,
Къужахдавай къаргъани чIагъ.
Халис дагъда жеда лекъер,
Булахрин дем, гаврин мехъер...

Къумадин дагъ – ваз жемир тIар! –
Галукънамаз вахтунин гар,
ЦуькIуьн чIатI хьиз чкIида фад,
Тахъайди хьиз садрани мад.

Халис дагъди, дибдай мягкъем,
Редна гъар са тIурфандин дем,
Будутрикай яна сирих,
Хуьда хайи чилин лайих.

Лезги руьгъдин дагъ я багъри,
Шейх Мегъамед ал Ярагъи.

2006

Мидаими бених

Гьикъван ава гьар жуъредин бенихар¹
Мармардикай, буъруьндикай тукълуърай,
Экуъ ийиз чакай яргъа тарихар,
Чирагъри хъиз мичи йифиз куьклуърай?!

Амма гьинва, гьинва бених Эминан?
Алач, алач чилерални цаварал,
Вич кефсуз яз, дуьнья жервал кефина
Чан цурурна, ттунатлани царара.

Анжах ама – асиррин рехъ къатлузвай! –
Гъвечи ктаб – ажеб бених мидаим.
Адаз гьар са устадди кье лугъузва,
Къил алгъурна, дамахдивди: «Муаллим».

Етим Эмин «етим» хъанай, дири яз:
Уьмуьр адан зулун цав хъиз ишезвай.
Бес гьикъ хъана туна ада виридаз
Ихътин девлет пайна куьтягъ тежезвай?

Ам дагъ тир, дагъ даим хъайи цифедик,
Цайлапанри пел биришрив атланвай,
Рагъ чуьнуьхай маргъузардин пердедик
Эллер патал рикъ ивиррив ацланвай.

Гзаф хъана Гъарунарни Къарунар²
Девлет кІватІай ивидивни накъвадив.
Гъинва абур, эй тарихдин къузгъунар?
Фенва вири лянет галаз накъвадик.

АмайтІани ирссагъибар Эминахъ,
Шумуд халкъдиз адан патай пай хъана!
АвайтІани вич дердерин демина,
Адан гъар са жавагъир чаз май хъана.

Гъавиляй за гиман гъизвач зеррени:
И дубънядин бармакда чи зар жеда, —
Гъар уълкведин гъар несилдин рикІени
Эверест хъиз, Эмин лугъур тІвар жеда!

Мегер гъейри зурба бених авани
Безек жедай чи рубгъерин майданрин?!
Эхъ, Эминаз бених жеда цавани
Вич хъиз «етим» — вич хъиз гуъзел инсанрин.

1966 ва 1993

¹ **Бених** — памятник.

² Риваятрик квай къадарсуз девлетлу ва инсафсуз пачагъар.

Лекърен лувар

Олимпиададин чемпионка
Елена Исинбаевадиз

Гъатта рагъни аквада чаз,
Цавуз хкаж хъайила ам.
Зирзимида, тум-къил чухваз,
Ваз дуст жеда шутІни КІвалам¹.

ХъанатІани хъиреда дар
Лекъни илан эвел къйляй,
Лекъ я цавун гъуьндубрдин зар,
Илан гъатда гагъ-гагъ КІваляй.

Мадни башкъа: чилел элкъвез,
Члада хъун чидач лекърез.

Нихъ аватІа даим уьткъвем
Лекърен руьгъни лекърен лувар,
Гъейран хъана жумла алем,
Ам хайи югъ жеда сувар.

2004

¹ КІвалам — ламу дараматра жедай пепе (мокрица).

Лезги рушар

(Вад тахан триолет)

Яшамишрай лезги рушар
Лезги намус пақдиз хвейи!
Вуч я Хумай, Симург къушар?!
Яшамишрай лезги рушар!
Вуж эцигин за квез къаншар?!
Жаван я зун куьне кайи.
Яшамишрай лезги рушар
Лезги намус пақдиз хвейи!

Яшамишрай лезги рушар
Варз хъиз жедай, атайла йиф!
Хатадайни рахач нашар.
Яшамишрай лезги рушар!
Капални кваз ийир ашар
Жеч квез течир гъич са элиф.
Яшамишрай лезги рушар
Варз хъиз жедай, атайла йиф!

Яшамишрай лезги рушар
Ца-вацІани жедай панагъ!
Къурай къал хъиз я квез кІашар...
Яшамишрай лезги рушар!

Яшамишрай лезги рушар
Авай буддиз камалдин раж!
Квекай я зи мани-маршар...
Яшамишрай лезги рушар!
Гъар межлисдин адлу къашар,
Лайих я квез пачагъдин таж.
Яшамишрай лезги рушар
Авай буддиз камалдин раж!

Яшамишрай лезги рушар
Ийизвай чи тарихар гур!
Квез чидач вуч ятІа яшар.
Яшамишрай лезги рушар!
ЗатІни кІандач, фирай кашар...
Бес я заз куь рикІерин нур.
Яшамишрай лезги рушар
Ийизвай чи тарихар гур!

1967

Гъахъ

(Сонет)

«Эй гъахъ!
Заз кIанда ви чин акваз,
Амма вучиз вун къекъвезва эбеди
Чуьнуьх хъана
Шаршавдик?»
Азиз Алем. «Секинвал». 1966.

Виликдай гъахъ шаршав алаз къекъведай,
Гила тек са шаршав ама — гъахъ амач.
Къудуранриз девран хъанва уьлкведа,
Абур патал я кемен, я хак амач.

Физва йисар, чаз къургъар гуз, зурар гуз.
Им вуч гъал я куьтягъ тежер яс хътин?!
Мус чи чилел гъахъ хкведа нурар гуз
КуькIвей лампа гъиле авай свас хътин?!

Дугъри я, гъахъ анжах свас туш чIаганвай,
Ксайлани хура ярдин гуьл авай.
Гъахъ суна я и дуьньяда къацIанвай, —
Амма адахъ гъарна агъзур гуьл ава.

«Гъахъ!», «гъахъ!» лугъуз тарихдилаи чIар фена,
Чи халкъдин вар, зи уьмуьрдин зар фена.

Азабвал

(Къшмет)

Вун жин яни вилиз таквар?
Вун рагъ яни къилел алай?
Лагъ, ви къалуб квез я ухшар
Цава авай, чилел алай?

Лугъуда хъи, вун я гъури
Буьтуьн дуьнья ийир дири,
Гуя вуна гуда вири
Рикле авай, гъилел алай.

Керчек ятла и кар эгер,
Ни къевнава ви генг рекъер?
Кабаб жезва халкъдин жигер,
Азаб акваз вичел алай.

Лал я зи саз: къатна симер,
Къатна мани мецел алай...

1993

Чувалда чам

(Майсу)

Къарачийри мехързава,
Цай-ялав квай къуързава.
Тафт къугъвазва аршда цавун.
Заз деминик эверзава.

Амма пев хъиз къах хъанва зун.
Акурди туш ихътин уюн:
Чам чувалда, къилихъни свас,
Лугъуз: «ЭкъечI, хуьда за вун».

Яргъиярна вучда, я кас:
Чам чувалдай хъана хилас,
Вичи авур гъар са тIалаб
Къабулайла суса ихлас.

Гур я мехър: ички, кабаб...
ТIамадава итимни паб,
Зун хъанва лал — кефи туш саз,
Бугъмади хъиз гузва азаб:

Зи лезги халкъ чам хъиз я заз
Чувалдавай къайгъуяр гваз.
Бес гъинва свас? Хъанвани жин
Вичиз акваз, вич чаз такваз?

Ваъ, свас авач, им я якъин.
Маса кІвалах хъун я мумкин.
Сив кутІунна, чувалда тун,
КсайтІа чун рикІ яз секин.

Зи халкъ, чамни, свасни я вун
Ваз лайих туш свас гуъзетун!

1993

Дува хъиз

(Сонет)

Девирар рахазва девиррив даим,
Акъуддин терезар эцигна вилик.
Ни чавай къачузва тагъсилни талим?!
Ни чавай къачузва уьмуьрдин билик?!

Аквазва рикъиз зи лезгийрин тарих
Батмишай гиме хъиз ивиррив ацъай.
Халкъ ава тажир хъиз къилеллай титъих,
Гуьгъуьниз гадариз буьгътенар къацъай.

Эгер чахъ аватъа чи милли виждан,
Хуьзватъа чна ам дува хъиз миъиз,
Дуьньядин демина чиди я майдан,
Са кикел къуьл ийиз, «Лезгинат» ягъиз.

Тергзава чи руьгъни чи чилин девлет
Техжервал лезгийрихъ Лезгидин сифет.

1992

Шун шехъун

(Элегия)

Къула цай ава, гъиле – эрчи цвел, –
Фикиррик ква зун плузарар жакъваз.
Кузва чхаяр пад-пад жез, дакIваз,
Гуя вегъенва къулаз са пут къел,
Гуя хехинив хазва кIерецар,
Гуя алмасдив атIузва шуъше, –
Гъар жуъре ванер... Гагъ-гагъ зи тIише
Акъазва цун цIукI. Вуч дертлу я цай!
Вучиз? ТахъайтIа дар хъанвани къул?
ТахъайтIа адан тIимил яни экв?
ТахъайтIа ада чимивал са тек
Вичиз гузвани? Ваъ гъа, ада бул
Эквни чимивал гузва жумартдиз,
Я къулни адаз садрани жеч дар, –
Адал ала тIвар, цай лугъудай тIвар!
Шаир, вун цай я – вири жемятдиз
Гъам хъуьтIуьн йифиз, гъам гатун юкъуз
Эквни чимивал ракъурдай рикIай.
Амма фейила халкъ маса рекъай,
Амукъда, дуст, вун Исакъ хъиз ялгуз.
Лугъуда халкъдин къажгъан ргада
МуркIадални кваз. ИкI ятIа эгер,
Эциг а къажгъан шаирдин рикIел,
Вуч жедатIа, квез ахпа аквада!

Гъайиф, камаллу келима кІани
Зи халкъ шаиррин патавни къвезмач.
Адаз накъан гъед къе гъед хъиз жезмач, —
Я рикІ ачухна лугъузмач мани.
Эй зи лезгияр, эй зи дагъвияр,
Эй зи кІанибур, эй зи хайибур,
Инкъилаб патал чанар гайибур,
Лагъ, вуч паталди фена ивияр?
Лагъ вучиз гегъенш рикІер хъанва дар?
Гуя бубайри хутахна суруз,
Виликан гъуърмет амач. Гъар чІавуз
Кап алтад ийиз хайи патахъ чІар...
Низ чида, белки квачтІа квек тахсир,
Белки аватІа маса делилар.
Вахт къведа, куьнни гъатда демина:
Шаирдин гаф жед куь фуни ниси;
Поэзиядин туьхуьн тийир цІал
Яргъи ийида куьне куь гъилер,
Гуьзел жеда квез цаварни чилер, —
Эхъвез фида куьн уьмуьрдин вацІа.
Вахт къведа... Амма исятда — килиг! —
Хъиткъин жезва цІай бомба хъиз къула,
ЦІерекІвар гадриз шехъзава гуя, —
Чидач цІай ятІа, тахъайтІа зи рикІ.

1964

Хайи рагар

(Рондель)

Вилер алкIанва рагарал хайи
Хурудал алай живедин бинтер.
Цава рагъ аваз, къилинж хъиз къайи
Къванцел ала зун, гугъуъл яз бетер.

ТIач жезва тумар бубайри цайи.
Лугъудачни чаз: гинва куъ бегъер?
Вилер алкIанва рагарал хайи
Хурудал алай живедин бинтер.

Ксанва рагар асирри кайи,
Пагъливанар хъиз, рикIеваз женгер.
Заз кIанда дуънья – ийимир айиб,
Хиялари яргъаз ийизва эвер.
Вилер алкIанва рагарал хайи...

1971

Асиррин гирведал

(Сонет)

Акъвазнава зун асиррин гирведал.
Регъвезва мефт чи девирдин гъадисри.
Шагърин шагъ хъиз фипе¹ ала деведал,
Малаикар луклар хъанва иблисрин.

КІандач хва жез заз садрани вахтунин,
КІанда хва жез жуван халкъдин саяхлу².
Вахтунин хва нехиш ятІа къакъунин,
Халкъдин хва я хџи тия дамахлу.

Зи халкъ тунвач са зеррени гуьнгуьна, —
Таланнава, атІуз рикІин риџІерни.
Къурхуйрихъай кичІе касдин гуьгъуьна
Фидач эллер, фидач гъатта киџІерни.

КичІедакай жедач регъбер гъайбатлу,
Я пайгъамбар, я гуьрчехъан суфатлу.

1994

¹ **Фипе** – фитедин пепе.

² **Саяхлу** – ксанвайлани гъасятда ван жедай, хабар жедай кас ва я ничхир (месела, суван къун).

Сенгер

Тике-тике жезва чи чил.
ГъикI ви рикIи эхда и сед?!
ХъитIрепIар хъиз гъар са марчил
ХъитIкъиннавай кIартIапIрин¹ бед.

Вири тарих женгер я чи,
Хер алачир амач цIидгем.
Лезги намус сенгер я чи,
Анжах сенгер язмач мягъкем.

Куйфайкунна пачагълугъ чи,
Амач халкъдихъ вичин гъукум.
Низ я, квез я Алчахлугъ чи?
Душманриз – кеф, чаз я къалум.

Дегишзава – авач дуван! –
Гъам чи иви, гъам чи ери.
Я дуњњядиз жезвач чи ван,
Я чаз чи ван жезвач ерли.

Гъахњњай къвезвач киледал кIукI,
Мурадар чи жезва яргъа...
Эгер закай тахъайтIа лукI,
Гъейридакай жедач агъа.

1993

¹ KlaplanI – тупунин гуьлле (ядро).

Тувькуул шиир

Йиф я мичи. Дерт я къати,
Вилерикай хъанва гъетер.
Уьмуьрди заз гузмач атир,
Югь-къандивай жезва бетер.

Канвай чуьлни зи халкъ сад я:
Милли са цуьк жагъизмач заз.
Куьз я марфар?! Зи халкъ шад я
Азадвилин ракъиник кваз.

Азад хъанва: лекъерикай,
Нехвер цадай никъерикай,
Дуьнья чирдай рекъерикай,
Сиве авай меъерикай...

Кхъизва за тувькуьл шиир
Клан жеривал келайдаз мед.
Бахтсуз халкъдин бахтсуз шаир —
Ингъе жуваз гузвай къимет.

Ятлани зун жеда раг хъиз,
Гардан кирдач муьсклуьнвилек.
Къарачи хъиз фалар вегъиз,
Эциг ийиз гуьзгуь вилик.

Ягъизва заз яргъай сенгер
Шалбуз дагъди рикле тваз нур:
«Гъим я, хва, на кьунвай сенгер?
Авани вахъ къалханни тур?»

1966
Москва

Аал җарай

(Фаших)

Фадлай амач чахъ жуван тахт,
Катзава Вахт ягъиз чаз тафт,
Асунна бул рангарай чун.

Шарвили яз руьгъдин силагъ,
Хъуьрез Иблис, хъуьрез Аллагъ,
Кузва багъри накъварал чун.

Жезва вири вара -зара.
Вил ахъайиз ара-ара,
Аватзавач ахварай чун.

1992

Са ихтияр

(Сонет)

Зи халкъ, вун гьи рекъяй физва?
Къуд патахъай къвезва суза.
Вуч хиял ви рикІяй физва?
Гъар заман ваз жезва къуза.

Шумудни сад, къалуриз зур,
Алахъна ваз ягъиз пурар.
КъацІ-къацІ хъанва ви фирягъ хур.
Гила гъинва бес ви турар?!

Вахъ тунвач гуж, вахъ тунвач ах,
Тергиз милли ви бахияр.
Вахъ аматІа, ама анжах
Дели жедай са ихтияр.

Вичин абур квадарай дев
Я къве лувни атІай девдев.

1993

Къукъруми
(Азнур)

Къанун амач – амач гъукум.
Хкажзава гъар сада ттум,
Хкаждай ттум авачтІани.

Уьмуьр хъанва туькъуьл закьум,
Регъберрин чин – кІеви хурум,
Хурум ерли амачтІани.

Девирдал ранг алачтІани,
Хуьзва рикІе умудрин тум.
Къуй авурай цаву къукърум,
Къукърумдихъ марф галачтІани.

1991

Даръдин баллада

(Рабе)

Къве тепедал къве мегъуьн ттар,
КукIушривди саламар гуз.
Арадава арачи гар
Садан сирер садаз тухуз.
ФизвайтIани са-сад йисар,
Аяздини ракъини куз,
Гъар са хиле ягъиз са тар,
Гъиссзавачир чеб яз ялгъуз.
Амма садра, къилеллаз хар,
Кана са ттар цаву къудуз.
Хъана дуьнья муькъудаз дар:
Къурана ам гъа-гъа гатуз.

2002

Жуван сергъят

(Теселли)

Ни гысабна, гыкI гысабда
Халкъдин рикIел хъайи хирер?!
Буш хъайитIа, чун къасабда,
Жеда чи чил цIилер-цIилер.

Вахтуникай чун паталди
Тахай диде хъанва даим
Чакай лукIар хъун паталди
Рази ийир гъар са гъаким.

АматIа чи чанда ялав
Шарвилиди куькIуьр авур,
Чав жеда чи руьгъдин жилав,
Квадар тийиз милли абур.

Чаз дубнья гыч жедач къегъят,
Хуьз хъайитIа жуван сергъят.

2003

Чайгундин рахшанд

Къула ава чхадин цай,
Целхем къуриз ялавди.
Къецихъ гала чайгундин къай,
Къазва дакар къиравди.

Зи бейнида – цайни чайгун
Лезги чилин тарихдин.
Пишкешзава заз шейхдин дун
Рехивилин сирихди.

Амма шейхер бул ава чакъ
Вязер ийир къизгъиндиз.
За лугъузва: «Квез тур куъ чакв!
Анжах халкъ тур секиндив!»

Халкъдиз кIанда халис куъмек,
Тур хъиз, хци рухвайрин.
А чIавуз гъил жедач пелек,
Туънт къуьлерда чухвайри.

А чIавуз чи гъардан виле
Каинатдин нур жеда,
Лезгивал къаз мадни вине,
Лезгисузвал кур жеда.

Гъелелиг зун аскер хъиз тек
Ацукънава къулав зи.

Цун цѐлхемар, гуз са кIус экв,
Рухъвер жезва къвалав зи.

Ахъайна рак ягъсуз гару,
Гадарна зи гуьрцѐдал
Заз юлжен¹ яз туькме тарун,
ЦѐверекI алаз спѐдал.

1995

¹ Юлжен – женгинин юлдаш (соратник).

Игитдин кар

(Тамгас)

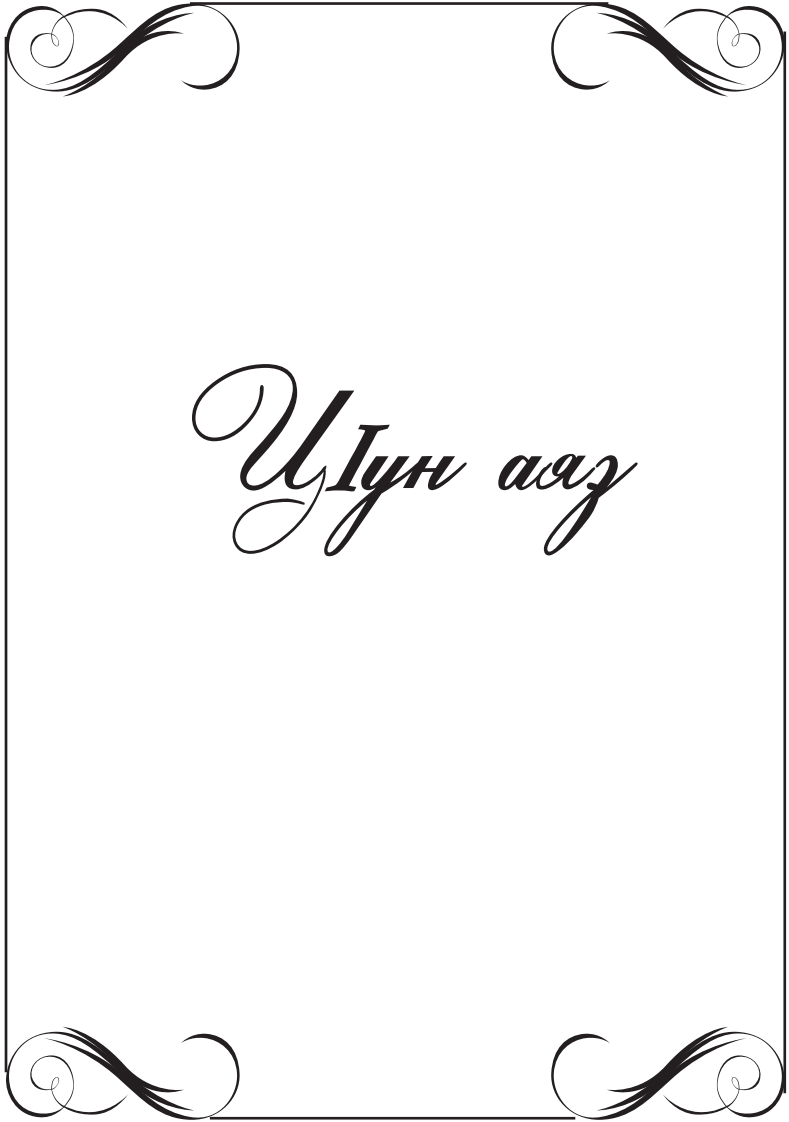
Шаклувилив аџузва рикI,
Инанмишвал даяз жезва.
Са кIвалахни физвач вилик —
Агъдабанвал намаз жезва.
Шад хъвер кумач халкъдин сивик —
Шел-хвал адлу аваз жезва.
Гадар тежез дердерин вик,
Дамарра туьнт аяз жезва.

Вуч фад къена дуствилин цIай,
Гъатнамазди уьлкведа къай,
Йиртиживал ширин ийиз?!

Квадарайла вичин кIалуб,
Инсан гъарна жеда магълуб,
Гъарна Иблис эркин ийиз.

Игитдин кар жедач къулав:
Жезва чIулав гъам чил, гъам цав,
Пакадин югъ цIивин ийиз.

1997

Шун ааз

Фестивалъ

(Рунет)

Чи уьмуър я фестивалъ
Машгързавай гъштивал.
Гъзурзавай пака чаз
Чи хиядрин хесивал.

Гьиниз фена манияр?
Инсанар я хинияр.
Къзизил хъанва кака чаз,
КъатІ-къатІ жезва банияр.

Жеда лугъуз кефина
Элкъуърна чарх терсина.
Вуч жагъида ккІа чаз?
Вири ава жезбина.

Чизмач жуван чка чаз
Гъатна лугъуз дингина.

1993

Дунгъуз гьал

Вуч аям я, лагъ, чи аям
Чин тийидай ягъни эдеб,
Гьалалзавай гьардаз гьарам,
Накъан ийкъаз гуз агъзур себ?!

Амайди туш ужуз затIар,
«ЧIанкъ»¹ гаф хьанва виридаз тIул.
Ивидава халкъдин зангар,
Гур я анжах зилийрин дул...

Авун патал къилиз чара
Фукъарайрихъ амач мажал.
Хажалатар хара-хара,
Къвез гьар кIвале къекъвез ажал.

Кремлдин яргъи даллай
Мах хьанва чаз денгдай япар.
Акваз азаб халкъдал алай
На низ ва квез яда капар.

Мус терг жеда и гьал дунгъуз:
Фуни къафун – ивид курут?
МефтIер кубут хьайи чIавуз
Ийиз жедач керчек субут.

1997

¹ ЧIанкъ – регъят къазанжи (пожива).

Къара къайда

(Фаших)

Ужуз хъана виридаз зун,
Гъейридазни багъридаз зун
ЛукІвал тавур замандиз.

Нин жибинар ятІа дулу,
Ийизва халкъ ич хъиз сулу,¹
Къуъл гуз михъи виждандиз.

Килиг: къуд пад базарар я,
Базарар ваъ, азарар я
Ракъурдай вун лакъандиз.

Зупачияр хъанва хуррам:
Къве гъиливни незва гъарам,
Теменар гуз къуръандиз.

Гъахъ аватІа , амач дуван.
Лагъ, гъикІ хуъда на къил жуван,
Вафалу яз имандиз?!

Хала-хатур хъанва хъутур
Мемлекатдиз ерли такур,
Кябе лугъуз духандиз.

Сагъибсуз яз багъри чилел
Кузва цѝа хъиз зегъметчи эл,
Лув гуз тежез къакъандиз.

Куътягъ жезвач уйдурмаяр –
Гъукумдаррин дулдурмаяр
Пайзавай гъар хзандиз.

Им къайда туш – хъурай тармар! –
Сада садан хутѝаз хамар,
«Инсан» талгъуз инсандиз.

Бул ятѝани гъар жуъре къар,
Хуъзва рикѝе Алемдин зар
Дава жедай амандиз.

Мягъкемариз алагъ-салагъ,
Къуй гъардахъ хъуй бахтунин рагъ
Гъуърметдай ви мизандиз!

2002

¹ Сулу авун – кѝеви емиш (месела, ич) регъятдиз нез ва я
адакай миже хкудиз жедайвал гатана хъуьтуъл авун.

КукIвар хъайи кьисметар

(Къуд тахан триолет)

Гьикъван ава кукIвар хъайи кьисметар
Чи заманда мергьеметсуз, мирветсуз.
Вуч гуьзел я бенд рикIерин суьгьбетар!
Гьикъван ава кукIвар хъайи кьисметар!
Дад хгудач, жагъайтIани женнетар,
Ви жафаяр хъайи чIавуз кьиметсуз.
Гьикъван ава кукIвар хъайи кьисметар
Чи заманда мергьеметсуз, мирветсуз.

Гьикъван ава кукIвар хъайи кьисметар,
Сагъ техжедай, хутуртIани гипсина.
АлакьдатIа, це реббидиз ришветар..
Гьикъван ава кукIвар хъайи кьисметар!
Вуж пIир я ви, на низ гуда тербетар
Авай чIавуз къуд пад бягъсеб бягъсина.
Гьикъван ава кукIвар хъайи кьисметар
Сагъ техжедай, хутуртIани гипсина.

Гьикъван ава кукIвар хъайи кьисметар
Магърум хъайи лезетрикай уьмуьрдин:
Гастонарни, Иванарни Исметар..
Гьикъван ава кукIвар хъайи кьисметар!
Хуш ятIани гьардаз вичин «няметар»,
Захъ цIай тахъуй гьейридаз гур уьзуьрдин.

Гъикъван ава кукІвар хъайи къисметар
Магърум хъайи лезетрикай уьмуьрдин!

Гъикъван ава кукІвар хъайи къисметар
И дуьньяда а дуьньядин жанг алай.
Алем тирвал – зи хиялрин хъитІрепІар.
Гъикъван ава кукІвар хъайи къисметар
Чи Властдин къве кІвачни я кІеркІетІар,
Ериш квахъна техжез затІни ранг алай.
Гъикъван ава кукІвар хъайи къисметар
И дуьньяда а дуьньядин жанг алай.

2006

Уьфтер

(Хайлан)

Виликдай
Чаз хьел кьведай гарукай
Йикъа-йикъа руг кьилеллаз
Уьфтер ягъиз кьекъвезвай
Махачкъалада.
Махачкъала гьисабзавай
Шегьер яз
Гарарин.

Гила уьфтер ягъизва
Дезгеяр буш туьквенри;
Жибин дулу алверчийри;
Кооператорри
Хуьшреканиз ухшамиш;
Рэкетри —
Чи аямдин бевери...

Гила уьфтер ягъизва,
Гуя хор я сегьнедавай,
Къуьн къуьнуьв гваз эцигнавай
Цийи-цийи дараматрин
Хьиткъерри;
ВацI патав гваз,
Гьуьл патав гваз
Яд авачир
Кранри...

Гила уьфтер ягъизва
Собранийрал,
Митинграл,
Телевизордай,
Радиодай,
Газетрай...

Уьфтер.
Гарарин уьфтер,
Инсанрин уьфтер.
На лугъуди чӀугвазва бягъс
Гарарини инсанри
Ни хъсан уьфтер ядатӀа лугъуз.
Анжах къуд пата
Руг ава
Ви вилерни,
Ви руфунни
Тух ийиз.

Уьфтер.
Уьфтерин девир.

1990

Џифен элечя

Къвазва гъетер, гар галукъбай ичер хъиз,
Бекъре-бекъре ийиз хъипер жезва пад,
Ветгерини класар гузва клвачериз, –
Сирлу уьмуьр нур гуз вилик къвезва мад.
Зун инсан яз атанвайла Алемдиз,
Гъатта чилин безегарни такуна,
Гъатта къунши чир тахъана бегъемдиз
Амазма гъакI рикI буьвел хъиз даклуна.
Заз акунач тавханаяр Багъдатдин,
Цав сини хъиз гъилел къунвай Гималай,
Гъатта жуван Къурушрин хуьр (Шагъ дагъдин)
Даим къилел купIадин туьнт гум алай.
Вилер ганва – гъар са затI ваз акурай.
Гъилер ганва – буьюр, гъисса гъар са затI.
Амма ама къакъара зи гапурар
Зи хиялриз ийиз жери рехъ азад:
РикI даклунва – рикIе ава мурадар
Уьмуьр патал цуьк къилеллаз берт ийир,
Амма, килиг, уьмуьрдава инадар
Гъам мурадар, гъам иеси терг ийир.
Ацукънава зун къуншидин гъварарал
Вад клвал аваз клвал эцигиз кланзавай.
Жагъурна хъиз зун хътин са авара
ИкI вичикай даим пуддин клаззавай.
Садан девлет – хъанайтIа са хъама къван,
Садан девлет – халкъарин хам алажун,

Садан девлет — чанда нефес амай къван
Дуънья кІвал хъиз безетмишна къакъажун.
Аман, кІанда къужахда къаз Алем заз
Терг ийирвал азгунвални чаравал.
Вучда, зи рикІ кІвенкІ авунвай къелем яз
Дерт цІуруриз юрта ава чарарал.
Азад яз-яз зун гъатнава ракъара
КІвачериз ваъ, зи мефтІедиз кІас гудай.
Гъардахъ са дерт. Ингъе суса дакІардай:
«На вучзава? Хъша, вахт я ксудай».
Къвазва гъетер — квак галукъай шафранар,
Бекъре-бекъре ийиз хъипер жезва пад...
Агъ, уъмуърдихъ ава вичин мизанар,
Кукра ич хъиз зи рикІ сирди незва мад.

1971

Шун аяз

Мад атана, лацу жив, вун,
Вуч хабарар гъанва на заз?
Зун юкъвава ялавлу цун,
Цлухъни жеда къайи аяз.

Перийри хъиз элкъвезвай зал,
Ви пилтейри гузва плагъар.
Акун кумаз зал алай тIал,
Абурукай жезва накъвар.

Вун суйгъбетиз эгечIава
Зи рекъерин мекъерикай.
Амма Феникс¹ хкечIава
Зи рикIевай рухъверикай.

Ам умуд я, иви ргаз,
Зи къастариз гузвай къилав
Хтун патал эбеди яз
Халкъдин гъиле халкъдин жилав.

Халкъдихъ авай вичин улакъ,
Вични авай адан тIама².
ЗатIни амач — гъилер къулак,
Сарар регъвез, дакIваз хамар...

Квез я къене ялар тунар?!
Чун туш «бекъре» ийир жасад.
Садвал я чаз герек гъунар,
Садвал я чи шадвални ад.

Сада садав вугайла гъил,
Ни ийида чакай рахшанд?
Къвехе твада душманди къил,
Сусарал чи къвада бахшанд...

Мад атана, лацу жив, вун
Алудиз цІай чандал алай.
Вуж я духтур: вун яни, зун
Къуьнуьхъ лацу аба галай?!

1994

¹ **Феникс** – дегъ замандин Египетдин махарик квай къуш. Ажал мукъва хъайила, ам кудай, ахпа чан хтана, руьхъверикай хкечІ хъийидай.

² **ТІам** – файтунчи, арабачи ацукъдай чка.

Аванавадиз

(Санах)

Куъз ви ччинай авахъзава маргъузар?
Кlаш жагъида, аватlа вахъ кlавузар.
Гъукум гвайбур хъанва лугъуз дунгъузар
Цадачни бес на ви сала къарпузар?!

Куъз ви ччинай авахъзава маргъузар?
Эхъ, бул жезва етимарни ялгъузар.
Гъич садрани ийимир кбил агъузар
Ава лугъуз ччиле-цава агъузар!

Куъз ви ччинай авахъзава маргъузар?
Чал тарихда гьалтда мадни ягъсузар.
Амма ава къилинжарни тунпузар
Гъаз экъечlдай Шарвилияр, Шалбузар...

Вун лезги я ирид гъулер хъваз жедай,
Ирид дуънья тек са капал къаз жедай...

Куъз ви ччинай авахъзава маргъузар?

04.05.2006

Стадиондал

Гъикъван къуьлер акъуртIа тупуна,
Гъакъван гзаф жеда ам тавуна:

Гагъ чилляй физ, гагъ цавай къуш хъана,
ГъвечIидазни чIехидаз хуш хъана.

ГъахъайтIа туп варариз айгъана,
Стадион къудгунда цIай хъана:

Яда капар — кьве капни кукIвариз! —
Тупуниз ваъ, ягъайдаз варариз.

Нагагъ тIеквен хъайитIа тупуна,
КтIай хъурхъ хъиз гадарда тум къуна.

Ибрет вуч я? Къене уф авайда,
Къуьл акъурла, лув гуда гъавада.

Бес чун туп хъиз куьз ава тавуна?
Девирдин къуьл акъазва тумуна.

1994

Туми кьацдай кьаха

(Фельетон)

Сад Аллагъдиз ийиз ялвар
Вун кьецуила кьарада.
Ваз к'анзава, гъана шалвар,
Алук'на вал чарада.

Чи вахт яз-яз бишини лал,
Ваз шалвар гъун мумкин я.
Анжах ам ни алук'да вал?
Вун чакъал хъиз чиркин я.

Хъанай ч'ехи къуллугърал вун,
Авай ч'ехи кесерни.
Гъахъна кьез квай шулугъра вун,
Амач гъатта месерни.

На ичкидив кана ви ц'ум,
Къахавал¹ ви девлет я.
Чир хъухъ: жува кьац'урай ттум
Жува михъдай адет я.

1995

¹ Къаха — кьагъбе дишегълидин харжидал яшамиш жезвай адан ашна итим (сутенер).

Хуьшрекан

(Къуд тахан триолет)

Хуьшрекандихъ жедач дустар:
Къаз фитӀинда невеяр кваз.
Умунбур хъиз жеда къастар.
Хуьшрекандихъ жедач дустар.
Жагъур ийиз хевлет муртӀар,
Храз жеда желеяр ваз.
Хуьшрекандихъ жедач дустар:
Къаз фитӀинда невеяр кваз.

Хуьшрекандихъ жедач дустар —
Дуст авайдан рикӀ я чӀехи,
Адахъ жеда демер, тостар..
Хуьшрекандихъ жедач дустар.
Жедай абур михъиз тармар,
ТиртӀа эгер дуьнья михъи.
Хуьшрекандихъ жедач дустар —
Дуст авайдан рикӀ я чӀехи.

Хуьшрекандихъ жедач дустар,
Пайда хъанва сад зи къава.
Эцигзава вичин постар.
Хуьшрекандихъ жедач дустар,
Ам хелкъ авур чӀехи устӀар,
Низ адакай хъана дава?!

Хуьшрекандихъ жедач дустар,
Пайда хъанва сад зи къава.

Хуьшрекандихъ жедач дустар,
Адан чан я зи псидкул.
Гъикъван адан зат я мурдар!
Хуьшрекандихъ жедач дустар,
АвайтІа чаз Чил жедай дар,
Зегъер жедай ципицІрин кул..
Хуьшрекандихъ жедач дустар,
Адан чан я зи псидкул.

1992

Са тама

(Аймах)

Туьтуькьушдикай хьана чӀехиди
Тикрарнай лугьуз асландин гафар.
Пуз жакьваз ама пеленг рехи тир,
Хияллу я фил, экьисна юрфар.

Туьтуькьушдини, гьич чуькьни тийиз,
Туьтуькьушариз пайна кьуллугьар.
Дар хьана тама ничхирриз михьиз
Акваз гьар юкьуз кьацӀай шулугьар..

Алукьна девир туьтуькьушарин,
ЧкӀана тамуз гьар жуьре азар..
Кузва ничхирар чӀехи яшарин:
«Им вуч бела я, им гьихьтин кьаза?!

Амма асланди гаф ганай, эхир,
Мидаим гатфар кьурмишда лугьуз».
...Зун дертэгьли я пеленг хьиз рехи,
Фил хьиз хияллу, рикӀи рикӀ атӀуз.

1971

Эмиран картар

(Майсу)

Чи дагълара Эмир лугьур
Авчи хъана гзаф машгьур.
Сагъ-саламат хъфейди туш
Са ничхирни адаз акур.

Садра яргъал сефердиз хуш
Фейи ч'авуз хкудиз кьуш
Адал гьалтна к'убан жаван
Маса гузвай кьве кьизилкьуш.

Агъ, ц'Ирана Эмиран чан,
Дуьнья мадни хъана масан.
Эцигайла кьушар кьуьнел,
Гьиссна ада вич яз султан.

Савда к'усни хъанач энгел:
Кьурна пулар, хъуьрез спел,
Хтана ам кард хьиз цавай,
Кьурмишна дем элдиз гьенел.

Ина кьуьрен карчни авай.
Касни хъанач иниз татай.
Сазандарри ц'ай хьиз яру
Акьудзавай алатрай ц'ай.

Хкахъна дем – руьхъ гва гарув,
Гара ава Эмир кьару:
Юрдар тирвал цар гуз элкъвез,
Эрклу ийиз картар хару.

Атана вахт фидай гьуьрчез,
Свалдин шишлиг кланзавай нез.
Кияр кланик, тфенг хьуьчле,
Клвенклве тула, вегьена мез.

Хкаж хъана суваз гьуьрчег
Гьамиша бул жедай гьуьрчер.
Ахъайна кьве кардни цавуз,
Эмир авай вини клваче.

Гуя абур хъанва кьудуз,
Сада садан рекьер атгуз,
Сагьиб чшел кьуваран¹ яз,
Цлвехна картар тикдай агъуз.

Бед я Эмир-авара я:
«Им вуч хьтин мажара я!
Гьинва картар? Им туш кьайда!
Алапатдин бадара я!»

Зуьгьре гьедни хъана пайда,
Гуьзетункай амач файда.
Явашдаказ, вич яз кескин,
Пшуплна шивдиз: «Де гьан, гьайда!»

Клвале авай тамам чиргьин,
Садавай сад тежез секин:
Кьве катрани дагьдай хтай
Кьунвай кьве верч Чиндин² жинсин.

Хъивегъна тугъ – гетге ацлай,
Хкадарна чандик квай цлай,
Вичи вичиз теселли гуз,
Жем авуна фикир чклай:

«Сабурлу хъухъ, жакъвамир пгуз,
Синемиша са пуд юкгуз.
Жегъил я ви картар пара,
Ярамаз я жедач луггуз».

Синемишна – авач чара! –
Мад пуд юкгуз датгуз ара.
Чулав хъана иви михъиз,
Яна адан умуд цара:

Гъар сеферда хквез квализ,
Азраилдин векилар хъиз,
Къаз гъаятда авай верчер,
Рекъиз хъана, кгуфар ягъиз.

Гъикъван эхда?! Кузва жигер!
Гъеле кумаз вацран мичлер,
Къисмет хъана Эмираз мад
Рикиз таклан ярггал сефер.

Адрес ада жагъурна фад.
Жагъида фад, хъайила ад.
Анжах квалеле къеле хътин
Авай къуьзек чгугваз мидад.

Салам-калам. Суьгъбет къалин.
Вилик ква чай, шуьре ширин.
Чир хъайила мугъмандин дерт,
Къуьзекан чин хъана серин:

– Вун хъиз шумуд авуна перт
Зи хва Нуран амалри серт:
Хъанач бегъер гудай арха
Къени таран вижесуз берт.

Сивинсуз яз хвена ваха,
Хъана кстах, хъана хаха.
Кланик файтун, вилик коньяк,
Къвалав чӀагай, цӀалцӀам баха.

За вуч лугъун: акъатна хак,
Капаш-капаш чӀугваз тиръяк.
Юкъуз пудал къугъваз къумар,
Йифиз фидай ягъиз сайгак.

ИкӀ акализ вичихъ тумар,
Алажна зи вахан чамар.
ЯтӀани хуъз Нуран тереф,
Ягъиз туна адав чамар.

Эхир, хъана зи хва телеф, –
А дуъньяда чӀугвазва кеф.
Зи зегъметар фена бада:
КъатӀ-къатӀ хъанва рикӀин кенеф.

Ибурни гъич: ваз хъиз, ада
Гана картар гъар чкада.
Чебни гъихътин! Гъа вибур хъиз,
Хквез жуван верчер къадай.

Чиз амукънач айиб хъиз, –
Гъуърметнач зи машгъур тӀварцӀиз.
ТӀвар русвагъ хъун я тфу гун
Ви чурудин гъар са чӀарцӀиз.

Зун талимчи³, авчи я вун,
Зал хъуьруьн я вал хъуьрез тун.
За гуда ваз ажеб картар
Ягъиз жедай асландиз кIун.

Са тIалабун: зи хIин тIвар
Мад хкъамир межлисда гъар.
ТахъайтIани зи япуз ван,
РикIи гъиссда, рикI жеда тIар.

Зи Нур хъана ахмакъ жаван
Вичи акур вичин дуван.
Адан тахсир багъиша заз,
Жув са къуш хъухъ чIехи луван!

Эмир къах тир, гъекъ жез цIраз,
Олжас-байдин жуьрэт акваз.
ЧIугуналди еке гъайиф,
Башсагълугъвал гана адаз.

Субъбет ийиз акъудна йиф,
Мерд игитрин ийиз тариф.
Чара хъана, стхаяр хъиз,
Нагъв вилеллаз и къве ариф.

Гъатна Эмир вичин рекъиз —
Тик рагара гъуьрчер ягъиз:
Гагъ жанавур, гагъ чIулав сикI,
Гагъ дагъдин гав кIвализ хкиз.

ТIуьна гъакIни свалдин шишлиг
Фадлай адан квазвай рикIик.
Картар халис мужидат тир:
Къвезвай гъарма ийиз килиг.

ИкI ятIани, гагъ-гагъ Эмир,
Квахъна михъиз ийир-тийир,
Уф-цIуф ийиз, жедай дакIваз,
Кутурди хъиз цуру химир:

«Эмиран кард» – пис лакIаб яз
Лугъуз хъана эди гъардаз
Зиянар гуз, нез къекъвезвай
КIвализ, хуъруъз, уьлкведиз кваз.

Инал къиса куътягъ жезва,
Амма зи рикI рикIи незва:
Жуван «верчер» къадай «картар»
Лезги чилел гъикъван къвезва!

КъацIурзавай чи халкъдин тIвар,
Эмиран кар, чи руьгъдин зар...
Бул жезватIа Нурар эгер,
«Гур» жеда чи гъар са базар.

Сенгерсуз затI жеда бетер,
Са Алемдиз кIандач сенгер!

1993

¹ Къуваран – вил алуд тийиз мукъаят хъун, часовой хъун (часовой).

² Чин – Китай.

³ Талимчи – гъайванар вердишардайди.

Сонетар

1

Уьмуьр зурба мискIал хъана
Манадай кьил акъуд тежер.
Чун таяр я – вахъ кIвал хъана,
Зи юрфара пенжек кьежей.

Ви кIваликай са хуьр хъанва.
Шегьер хьурай! Хьурай мад бул!
Зун цIразва гуьгьуьл хана:
Гьина за вун ийин къабул?!

Са кар ава: ягьиз тIанбул,
Шулу хъанва девир бегьем,
Кьве кIвачени гьатна кпул.

Чахъни гьардахъ хъанва са дем:
Зун рекьева кIулаваз йуьк,
Вав кавча гва – тикейр куьк.

1968

2

Физва йисар фал вегъиз,
Умуд кутаз пакадик,
Гъакъикъатда џал вегъиз,
Руъхъ жез физва накъвадик.

Хъанва хейлин яшар зи.
Вуч хгуда къисметди?
Тунвач зак гъич ухшар зи
Даим риклин туъгъметди.

Аватлани гъунар захъ
Муътлуъгъардай џавар пак,
Лув гуз тежез кузва зун.

Къвез-къвез жезва нефес дар:
Лекъ хъиз туна къефесда,
Лугъузва заз: «Лув џе тун!»

1978

3

Фейи уьмуьр, къведачир заз гъайиф ви,
Амачиртла залан хирер рикле зи.
Зун паталди мичи хъана гъар йиф ви,
Югъ хъайила, руг къугъвана рекъе зи.

Алпанривай тарс къачуна цаварин,
Вулканривай чирна сирер чилерин,
Ятлани зун юкъва ава цлаярин
Бед инсанрин къуьруь тежер мецерин.

Ахвар амач, ам циф хъана катнава.
Гуьзгуьдай жув-жувахъ галаз рахазва.
На лугъуди зун къумлухда гъатнава
Са патайни гурмагъдин гум таквазвай.

Гъар пакамахъ даим яру вилериз
Кинарзава хкахъзавай гъетери.

1968

Чехи хъен жеда дагъларихъ чӀехи,
Хъендини къада гегъенш майданар.
Де вуч тахсир ква цуькверик, эхир,
Икъван ракъинихъ ийиз жазданар.

Ингъе кукӀварна, ругна чӀехи дагъ.
Къилел кузва рагъ — амач серинвал.
Акъатна гарар — квахъна секинвал,
Авуна цуьквер михъиз дарбадагъ:

Садбур тухвана яргъариз шаклу,
Садбур я къецӀил, чухвана пешер..
КӀанзава шехъиз цуьквериз паклу —
Амачиз накъвар ичӀи я вилер.

Эхъ, кукӀварайла ви арха — ви дагъ,
Вунни кукӀварда, вунни жедач сагъ.

1972

5

Фена вахтар шей алшумдай киледал,
Гила киле-фес ала гьар келледал.
Бес бармакар? Хьурхъ хьиз ава гьилера
Нур-абур гьиз чIехибурун кIвалерал.

Виликдай шей алшумдайла киледал,
Бармак жедай гьар са касдин келледал;
Бармак чилел авудайтIа айгъана,
Кудай накъвар адан кIвачик цIай хъана.

Захъ лагъайтIа, я бармак, я фес авач;
«Вучиз икI я?» – суал гудай сес авач,
Илигнавай чIавуз гьарна гьуррадал.

Захъ аватIа, ава анжах мурадар
Цак алачир денбелар хьиз аквазвай,
Гагъ гарари, гагъ марфар гатазвай.

1968

Декъикъаяр къвез катзава виликай.
Сад аватна алпан хъана чилерал,
Сад алкъана цийи гъед яз чинерал,
Сад куърс хъана ципицI кул яз гъиликай...

Декъикъаяр къвез катзава виликай.
Сад хурук ква чалагъаңдин нукI хъана,
Сад къугъвазва месел нукIрен туьк хъана...
ИкI уьмуьрди пай ийизва тирика.

Декъикъаяр къвез катзава виликай...
Адаватдин къужахдава уьлквеяр.
Куьз цифедив ацIанва чи келлеяр,
Гуя незва гъамиша фу дили квай.

Керчек патал фидайла женг безек тир,
Тахъурай захъ са легъзени дезертир!

1968

7

Къвазва марф, гужлу марф къванерал кимин
Къватъзавай гъар са гаф арифрин даим.
Жедалди ви къилел са къудух кими,
Ажеб тир хъанайтла кимин къван гъаким.

Арифар себеб яз гъед ава цава,
Цуък ава яйлахда, гевгъерни — гъуъле.
Къвазва марф — булахар сад ийир дава.
Тек амай булахдин а къил я уьлен.

Арифар галачиз къуразва уьлкве,
Тек амай булах хъиз къумлухдин рикле,
Артухриз гъарарат, явашриз камар...

Чидач заз, белки чун хъанватла семе:
Бул алаз арифар гъар хуьруьн кимел,
Куьз жезва ара гуз чи къилел ламар?!

1968

Раджулар

1

Зун и чилел атанач накъ,
Дегъ сагъиб я зун и чилин.
Зи асул я и чилин накъв,
Адан миже мефт я кбилин.

Заз и чили чирна гъахъвал,
Чи мурадрин сафвал чІехи.
Гъахъняй хуъзва адан паквал,
ЖезватІани раг хъиз рехи.

1994

2

Яд винелай чиркин жеда,
Амма рикІ кѣняй.
Чиркин уьмуьр чІиргъин жеда,
Акъатда кІаняй.

Чун Адеман невеяр яз,
Жезва лап кими:
Нез жезмач фу даим кутаз
Гьар жуьре хемир.

1995

3

РикІ секин туш, кьил ифенва,
Чизмач ахвар вилериз.
Дуьньядин чин нихъ элкьвенва?
Фенвани гьахъ чилериз?

Вучда, девир хьанва кьагьбе,
Вични тежер гьамила.
Адаз кІандач руьгьдин Кябе,
КІанда руьгьсуз кьебила.

1995

4

Гъикъван гзаф хъанва хъипер?!
Чебни халис куьгъленар я.
Бархун хъана кІамар-вирер,
Къуд пад михъиз уьленар я.

ХъанватІани бейкарар бул,
Диде-чилииз хгузмач яб...
Гила, дуст кас, аватІа пул,
Къачу жуваз са къуянаб¹.

1994

¹ Къуянаб – оазис.

5

Бедлем хъана садан тІвар,
Садан тариф акъатна.
Пуд лагъайда, фена чІар,
ЧІугвазва пар са къатда.

Инсаният, чира заз:
Гъихътинди я ибар¹ ви?
Ви гъар са кам сир я заз,
ЯтІани зун Атар² ви.

1994

¹ Ибар – состав.

² Атар – ракъинин гъуц.

6

Дагълара кьимкьияр¹ жедач,
Дагълариз ала я лекьер.
Кьимкьияр маргълрал къведач,
Гадарна гьамбаррин рекьер.

Лекьери гуьзетда азгар,
Рагъ алай, саз алай сегьер,
Кьимкьийри — виридан ахвар,
Гьам яргъи, гьам мичИ йифер.

1993

¹ Кьимкьи — гьамбардин кьиф (крыса).

Агъ, гъикъван заз такІан я кубутвал!
Гъатта къакъан кубутни аскІан я:
Адаз чидач вуч ятІа субутвал,
На лугъуди тамавай къабан я.

ЛукІвал жеда кубутрин маканда.
Язух къведа акурла кубутар,
Куъз лагъайтІа абурун гарданда
Регъятдаказ тваз жеда хамутар.

1993

8

Вуч ярґи я йиф, вуч мичІи я йиф,
Чилел экв алач, цава гьед авач.
Гару дакІаррив ийизва саваш,
Хьиткьеррив гугаз живедин сижиф.

Вуч ярґи я йиф, вуч мичІи я йиф.
Гуя туькІвенва зи вири крар,
Гуя атанва заз ширин ахвар,
Гуя авач заз вахтунин гьайиф...

1972

9

Гъикъван варлу я зи лезги цавар:
Къизилгуьлериз ухшар я гъетер.
РикIин куркур хъиз рахазва цавяр,
Булутар къатIиз сархуш я лекьер.

Гъатта варзни кваз жеда тавази
ХъуьтIуьн цикIизни чIутваз ви тагъсиб.
Бес куьз дарихвал рикIе ава зи
Аквaz зи цавар, гъя я кесиб?!

1973

10

Зал атанва деведин гьал,
Мандав цІрай деведин.
Цин гел такваз, рехъ яз яргьал,
Вилер кайи гьуьмеди.

КІусни умуд атІузвач за,
Кам вегъезва виликди...
Бахт кІанида эхда азаб,
КЪиниикъ квачиз рикІикни.

1963

11

Физва яргъаз далдамдин ван
Тепедилай ягъизвай.
Шад я къуьзек, шад я жаван:
Цай квай къуьлер ийизва.

Бес Хрущеван далдамдин ван
Гъикъван яргъаз акъатда?
Мад рахамир: зи япун кІан
КукІварзава са къатда.

1962

12

Гъикъван кутада пакадик умуд,
Гъикъван килигда гъетериз цавун.
Чими жеч хъуьтГуьз, хъуналди уму,
Уьцѐнвайла юкъ ви кІвалин къавун.

Гъикъван кутада пакадик умуд,
Жагъизвач чка дердисер рикІиз.
Уьлкведа гъава ятІани уму,
Уьцѐнва адан къавун юкъ михъиз.

1968

13

Гарун дере, Гарун дере¹,
Алукънава гатун бере!
Цавава рагъ илисиз цуай.
Гъинва ви гар — къайи перем?

ТахъайтIа ви къати гарар
Ксанвани хана крчар,
Зун хъиз къилел ракъар алаз,
РикIе акъаз аязни хар?!

1968

¹ **Гарун дере** — Докъузпара райондин Мискичкарин хуьрин патав гвай гъамиша гар жедай дере.

14

За чиливай кьуна хабар:
«Гьинва намус, гьахъ, адалат?»
Жаваб гана, кIевна япар:
«Цаваралла, гьаниз алад!»

За цавувай кьуна хабар:
«Гьинва намус, гьахъ, адалат?»
Жаваб гана, кIевна япар:
«Чилералла, гьаниз алад!»

1969

Гьикъван ава уьмуьр яргъи хьун патал
Алахънавай инсанар и чилерал:
Сад женнетдин абукевсер хьун патал
Даим капиз акъвазва метерал.

Сад гьатнава пул кIватIунин азарда;
Сад жейрандин, сад женшендин гелева...
Амма дарман язва анжах азадвал
Гьам зегьметдин, гьам фикиррин кылевай.

1971

Триолетар

1

Зи лезги халкъ, вуч ама ваз такунвай?!
Ви рухваяр гьар сад саниз чкІанва.
Рекъизва чІал — рикІ буйвел хьиз дакІунва.
Зи лезги халкъ, вуч ама ваз такунвай?!
Вун вацІ хьиз я къаналриз пай авунвай,
Амма гьублуйхъ галаз ара атІанвай.
Зи лезги халкъ, вуч ама ваз такунвай?!
Ви рухваяр гьар сад саниз чкІанва.

1971

2

Шадвал, шадвал, вун чида гъар аямдиз,
Лагъ ви адрес, гъинай за вун жагъурда?
Рекъе сада садаз гудай салам хъиз,
Шадвал, шадвал, вун чида гъар аямдиз.
Са багъдани виже татай кІалам хъиз,
Къуразва зун, саймиш тийиз акурда.
Шадвал, шадвал, вун чида гъар аямдиз,
Лагъ ви адрес, гъинай за вун жагъурда?

1972

3

Зун мез аваз хъанва лал
Ахъай тежез рикӀин дерт,
Я мал авач, я захъ кӀвал.
Зун мез аваз хъанва лал.
АлӀушзава пехъер зал,
Мурадрина гъизвач берт.
Зун мез аваз хъанва лал
Ахъай тежез рикӀин дерт.

1979

4

За вахтуник еке умуд кутунай
Жеда лугъуз захъ бахтунин гъуьндуьгар.
Къайгъуйри зун зунжурривди кутлуна.
За вахтуник еке умуд кутунай.
Авайтлани жувахъ хци къатлунар,
Хъанач завай къатлиз клеви уьнуьгар..
За вахтуник еке умуд кутунай
Жеда лугъуз захъ бахтунин гъуьндуьгар.

1979

5

Акъван зи чан хъанва юргъун
Вири-вири қрарикай.
Гъатга фенач кІвалахдал зун,
Акъван зи чан хъанва юргъун...
Гъихътин кеф я — икІ текдиз хъун
Гъуъриз жуван сарарикай!
Акъван зи чан хъанва юргъун
Вири-вири қрарикай.

1983

6

Югъ ятІани, мичІивиле ава зун.
Лувар аваз герек къвезвач лувар заз.
Деб хъанва чаз вилер кІевна акъвазун.
Югъ ятІани, мичІивиле ава зун.
Хъайиди туш садра къванни цава зун.
Цавар хъанва дар дехмейрин къавар заз.
Югъ ятІани, мичІивиле ава зун.
Лувар аваз герек къвезвач лувар заз.

1971

7

Ц1елхем чк1из кузва жигер:
Мез сивеваз вахъ гаф авач.
Фад рекьида багълу рекъер.
Ц1елхем чк1из кузва жигер:
Жагъайт1а ваз гъуляй гевгъер,
Къимет гудай сарраф авач.
Ц1елхем чк1из кузва жигер:
Мез сивеваз вахъ гаф авач.

1972

Зун адларихъ галтугнач,
Къуй галтуграй адлар захъ.
Руъгъ наградрив алугнач.
Зун адларихъ галтугнач.
Куък уълквейрал алдугнач¹,
Ава варлу дагълар захъ.
Зун адларихъ галтугнач,
Къуй галтуграй адлар захъ.

1988

¹ Алдугун – къуд патахъай тадиз, лув гана кІватІ хьун.

9

Алукънава ажеб вахт
Гъарда вичин къл хуъдай.
Тарашчийри кълнва тахт.
Алукънава ажеб вахт.
Виликдай тир стха-вах,
Санал кІвал-югъ, чил хуъдай!
Алукънава ажеб вахт
Гъарда вичин къл хуъдай.

1991

10

За ваз гуда, гуда вири,
Вуч ганатІа Халикъди заз.
Хъжеч мад вун хътин пери.
За ваз гуда, гуда вири.
Ватан аваз, квахъна ери,
Аквазва зун гъарикІди яз.
За ваз гуда, гуда вири,
Вуч ганатІа Халикъди заз.

1991

Наиранар

1

Суймишна зун вахтун
Къачагърилай бешбетер.
Вучда, гъанач бахтун.
Гъинва зи гъед, эй гъетер?

Ама, тавур хиянат,
Фикир тагай садани,
РикӀин багъа хиялар
Туйхуьн тийир садрани.

1971

2

Экуь йикъариз –
Дердерин юкьва.
МичИи йифериз –
Дердерин юкьва.
Дар я лувариз
Бендейрин юкьва.
Генг я вилериз
Бендерин юкьва.

1971

Вашилар

1

Къуд рекъин юкъвал тум цару тула
Юз аз тежез алама:
Физва селлер машинрин.
За пѳуз класна: «И тула хъиз, гъвечѳи касни
Гъалкъадава ХХ асирдин завалрин».

1974

2

Какур пая дуъз хъийида цІу,
Какур ракъни дуъз хъийида цІу.
Куъ дуъз хъийида какур сиясат?
ЦІу
Халкъдин рикІяй акъатай.

1974

Дубайар

1

Ватандикай гъурбат хъайи береда
Туькьуьл накъвар жеда халкъдин бекъеда.
Вал жив къвада гъатта гатун цикъизни,
Чка жедач ваз тарихдин сегънеда.

2006

2

Авани рат дердерин маркв гатадай?
Белки сада гъазурнатІа хатадай?
Буъркьюда хъиз кап атадна уълкведа,
КъацІана гъил ивидайни накъвадай...

1997

3

Азгунвили ийизвайла агъавал,
Игитвиляй гьисабда ви нахавал.
Бенд рикГерни ашкъидикай рахадач
Акваз мурдар марифатдин хахавал.

2004

4

Физва зи уьмуьр риклиз рагъ текъвез,
Бахтсуз уьлкведа бахтунихъ къекъвез.
Вири туькгуьдай — виридан вири! —
Авачирт!а чи са сиве къве мез.

2006

5

Низ багъа ятІа инсандин къисмет,
Къуй гъада гурай аямдиз къимет.
Ахътин касдикай хъайитІа регъбер,
Цуьклу жеда чи шафакъат, мирвет...

2009

6

Вуч иер я Лезгистандин таватар,
Къугъвазвайла кбилел цIару тIаратIар!
За абуроз чилел женнет кIурмишдай,
АвайтIа захъ Аллагъдихъ хъиз такъатар.

2009

7

Им дуънья я дапIар аваз дапIарсуз:
Вирибуруз кIанда гIилер къабарсуз.
Амма къабар тахъай чIавуз мефтIедал
Инсан жеда япар аваз япарсуз.

2010

Гъахъ эхкъечІа мад тарихдин сегънедиз,
ВегъейтІани ам багъзурдин¹ дегънедиз.
Игитдикай рахадайла халкъ хвейи,
Квез я яб гун гьукумдаррин нянедиз.

2010

¹ Багъзур – океан.

9

Инсанди вич хуън паталди инсан хъиз,
Уъмуър гана кІанда гъатта иландиз.
Са чхадин цІукай гъихътин цІай жеда?!
Эл герек я дем къурмишдай майдандиз.

2010

10

Гъикъван девирар къвез фена гурлу!
Гъикъван гъукумар терг хъана зурлу!
Амма садани кесибрин рикле
КуькIуърнач чирагъ эбеди нурлу.

2010

*Духмань
месечер пункт*

Месмайрин месла

Зиди хъанач ацІай дуьнья,
Зиди хъана ацай дуьнья,
Са гъиле-пер, са гъиле – тур,
Чан хъана мур, рикІяй къвез гъур,
Набуд, начагъ, къацІай дуьнья.

Ажеб я зун атай дуьнья:
Къукъ гвай, аман атІай дуьнья.
ГъикІ акъудда, тавуна кур,
Гудайвал нур, жедайвал гур
Муסיбатдин яцІай дуьнья?!

2002

Какур дуьнья

(Хайлан)

Вири какур я и дуьньяда,
Куьз лагъайтIа
Гъатта къизил балугъни бахтунин
Къазва какур кIиринив.
Гъавилай
Дуьз рехъни,
Дуьз фикирни
Какур жезва датIана,
Иллаки вун килигайтIа какурдиз.

Заз акI я хьи,
Хелкънава дуьнья
Какур вилерив,
Какур гъилерив.
ТахъанайтIа авахъдачир
Гъуьлериз вацIар,
Инсандин юкъ какурдачир Вахтунин,
Я къвадачир вацран нурар какурдиз
Къилел зи.

Гъатта пIагъни кIани рушаз
Гузвай чIавуз какурдиз
Ваз кIанзава, эй бейниван, дуьз затIар
Дуьньядай какур.

1997

Чилин шагъ

(Халзар)

Генг я дуънья,
Амма гъинва михъи гъава
Дава жедай жигерриз,
Аватлани
Садбур даим ирид цава,
Тфу гуз ви жевгъерриз?!

Тенг я дуънья,
Гъетер-цууквер, мензилар нез,
Гъахъна клевиз къужахра
Аматлани,
Гъуълягъ хъанва инсандин мез
Гъатта дигай ужагъра.

Зенг я дуънья,
Гъарда вичиз клани члавуз
Клани жуъре ягъизвай,
Алатлани
Хъиткъерар бул, «гъайиф!» талгъуз
Мад хъиткъерар ийизвай.

Женг я дуънья:
Ахмиш ийиз ивидин сел
Гъар са жуъре адават
Хъанатлани,
Къурмиш ийиз мехъерни мел
Чилин шагъ я Адалат.

2000

Акьудин къагъ

(Рабе)

Йикъа-йикъа кантІ чІугвазва рикІелай,
Ччан винелай сагъ ятІани:
Алатнава дуьнья мадни рекъелай,
Рагъ гъамиша рагъ ятІани.
Физва халкъар сиратІалдин муькъвелай,
Мушибатдин ттагъ ятІани.
Гъейб ийизва Инсанвал чи чилелай,
Ам чи ягъдин ягъ ятІани.
Къаст я лув гун ирид цавун винелай,
Дердерин шпар дагъ ятІани.
ГъикІ туьхкІурда дуьнья цІийи къилелай,
Мефт акьудин къагъ ятІани?!

2000

Казманар

I

КандатІа жув кІула акбах,
КандатІа яхъ кІула жуван, —
Са гафар я тежер дамах
Чи девирда кьенвай дуван.
Ягъиз ягъдиз ядрин ямах
Ягълу жезвач уьмуьр яван.
Заз вуч кІанда? Зи халкъдин ах
Хьунухъ рагъ хьиз цава кьакъан
За хъвадайвал чилин къаймах,
Чагъади хьиз дидедин тІан.

1997

II

Захъ бахт хъанач — хъана анжах легъзеяр
Эквни чим гайи.
Заз акунач и дуъньядин шегъреяр
Адан гимн хъайи.
Зун Нерон туш, ахъайна цун «гуързеяр»
Багъри Рим кайи.
Зи Олимп я зи Шалбуз дагъ, бендеяр,
Клуклуш дим къайи.
Къуй буш тахъуй чилин-цавун дезгеяр,
ГъакІни ким хайи!

2000

Заз Алемда гурбат авач

(Къве тахан триолет)

Заз Алемда гурбат авач,
Вири Алем Ватан я зи.
ХъанватІани гъарна зи кІвач,
Заз Алемда гурбат авач:
Чириз рикІив гъам гъед, гъам хъач,
Мелни мехъер девран я зи.
Заз Алемда гурбат авач,
Вири Алем Ватан я зи.

Заз Алемда гурбат авач,
ХанватІани чилерал зун.
Хъвазва вирт хъиз жисимрин тІач.
Заз Алемда гурбат авач.
Бул ятІани гъар жуъре кач,
Бенд я даим рекъерал зун.
Заз Алемда гурбат авач,
ХанватІани чилерал зун.

1968

Рекьерни, дингерни женгер

(Ярна)

Желил Мурадалиеваз

Низ ачух жеда дубнядин рекьер?
Нив гватла гужлу зигиндин лингер,
Магълубиз гьалтай сенгерар са-сад,
Бенд яз цуькверал, сирдаш яз лекьер...

Нин квале жеда бахтуин дингер?
Низ кичле туштла авадриз гьекьер.
Рубьдиз азад яз, паклу яз жасад,
Ада ацурда ивиррив ленгер.

Нив фад агакьда Алемдин женгер?
Низ аян ятла гьетерин женгер.
Камалдин миже я адан фу-яд.
Виртледа жеда чижерин зингер.

Гьахъняй акьалдач — зи квез я дапар?! —
Я квалин раklar, я риклин даklar.

21.10.2008

Экунин канI

(Ябур)

ЮзурайтIа на вирин яд дериндай,
Вуч жагъида? Лил къарагъда еринда.
Къаркъар жемир! АватIа вахъ жевгъерар,
Веъ суфрадал — тамир рикIин батIинда!

Замандин циф хвейитIа на зигъинда,
СикI хъиз жеда кбил гъатнавай гичинда.
Яр-дуст ятIа Къабил¹ хътин зегъерар,
Женнетдин рехъ жагъидач ваз яшинда.

2009

¹ Къабил — Адемани чIехи хва. Пехилвилай ада вичин гъвечIи стиха
Абил яна кьена.

Рикъин мурадар

(Неосонет)

Рикъи мурадрик ацанва зи...

Мад атана зулун марфар,
Къватна вири къуватар,
Къежирик зи ифей юрфар,
Гъакни мелен таратар.

Рикъи мурадрик ацанва зи...

Межлисрава, квахна ахвар,
Чагъиндавай таватар.
Дурнайрин цъиргъ яргъай аквар —
Гару тухвай манатар.

Рикъи мурадрик ацанва зи...

Килигзава зун шафрандиз
Аватнавай таралай —
Зи имандиз, зи амандиз
Чилин-цавун зар алай.

Рикъи мурадрик ацанва зи...

Хъайитани дунья батмиш,
Къуй гъар са затъ хъурай битмиш!

Рикъи мурадрик ацанва зи...

2002

Чун

(Сонет)

Чун кӀусар я Уьмуьрдин
Гьилер-кӀвачер кутунвай,
Кьунвай ччилин суьгьуьрди,
Цавун лавдан¹ такунвай.

«Женнет» лугьуз датӀана,
Жегьеннемар кьурмишиз,
Шумуд девир атана,
Сад масада бурмишиз.

И дуьньяда чалкечир,
Садаз садан чӀал течир
Зун нихъ ва квехъ гелкъевезва?

Диоген хьиз, рикӀ цӀраз,
Экуь юкьуз фонарь гваз
Зун Инсандихъ къекъевезва².

2001

¹ **Лавдан** — кӀан квачир деринвал (бездна).

² **Диоген** — дегь замандин грекрин чӀехи философ. Риваят гузвайвал, садра ам Афины шегьерда рагь алай юкьуз куькӀвенвай фонарь гваз къекъевез хьана. И кардал мягьтел хьана, хабар кьурбуруз ада кьурелди «НопӀнет цааго (хӀоминэм квэро), яни «инсандихъ къекъевезва» лагьана жаваб гудай. ИкӀ Диогена шегьерэгьлийриз фасагьатдаказ кьалулна хьи, гьатта рагь алай юкьуз куькӀвенвай фонарь гваз къекъевейтӀани, абурун арадай инсанвилини тӀварцӀиз лайихлу кас жагьурун гзаф четин я.

Дагъдин куклуш

(Вад тахан триолет)

Ваз ақунач дагъдин куклуш,
Я дагъарни ақунач ваз.
Хъанач вахъ ви руьгъдин буклуш.
Ваз ақунач дагъдин куклуш.
Гуя къилел ацукъна къуш,
Къекъвезва вун тIиш цава къаз.
Ваз ақунач дагъдин куклуш,
Я дагъарни ақунач ваз.

Ваз ақунач дагъдин куклуш,
Мегер гъихътин дагъви я вун?!
Зи сархуш чан жезва нахуш:
Ваз ақунач дагъдин куклуш.
КIвачера жез еб хъиз аруш,
Гъурбатда низ багъри я вун?!
Ваз ақунач дагъдин куклуш,
Мегер гъихътин дагъви я вун?!

Ваз ақунач дагъдин куклуш,
Зун маргъалдал хайиди я.
Мама¹ хъана заз яргъируш.
Ваз ақунач дагъдин куклуш.
АлкIанач зал зерре къуруш,
Зун лекъери хвейиди я.
Ваз ақунач дагъдин куклуш.
Зун маргъалдал хайиди я.

Ваз ақунач дағьдин кукіуш,
Заз ақуна дағьбарарни.
Гьахьняй алач вилерал хуш.
Ваз ақунач дағьдин кукіуш.
Дағьда жедач ви кьакьар буш,
Кьилиз фида ахварарни.
Ваз ақунач дағьдин кукіуш,
Заз ақуна дағьбарарни.

Ваз ақунач дағьдин кукіуш,
Дағь кьванерин чувал я ваз.
ИкІ гузва на жуваз бейгьуш.
Ваз ақунач дағьдин кукіуш.
Дағь я зи фу, дағь я зи кьуш,
Камал, жамал, гьакал я заз.
Ваз ақунач дағьдин кукіуш,
Дағь кьванерин чувал я ваз.

1991

¹ Мама – аялдиҳ гелкьведай дишегьли.

Вахт

Вахт, на вучзава жегъил жавандиз,
Вучиз авач вахъ са зерре инсаф?
Деллекди хъиз на гъикъван хъсандиз
Эцигзава зи къилел лацу каф!
Амма каф туш ягъ рикъин чирагъдин...
Белки зун къакъан кълукъл ятла дагъдин
Ракъинин сифте нурар акъадай,
Виридлайни фад живеди къадай?!

1958

«Анданте» ва зун

(Хайлан)

I

Гъикъван ава бахтсузар,
Къетлен авам бахтсузар
Гъисабзавай чеб бахтлу яз,
Беглер хъиз?!
Жагъай чIавуз кьуру санкьу,
Кафтаррилай бешбетердиз,
Абуру дуънья къасабда леш хъиз.
Вични кведди?
ЦIалцIам, пичIи гафаралди!
Ттумунилай алакъ тийиз са затIни,
Ягъиз зурба тупар-гупар са къатда,
Фу нез кIанда ксариз
Гъавая
Гъавадай.

II

Амма Диде-тIебиат
Тежер хътин ариф я:
«Фу» нез тазва
Гъавая

Гъавадай
Ада тек са цагъалдив¹
«Анданте»² лугъур.
Адан ватан баябар³ я Перудин,
Адахъ авач чIарахвар,
Ава цуърцер — къунвай хицI цацари.
Гару куьс гуз, атIуз яргъал мензилар,
Герек къежни тIуьн къачуда
Ада даим накъварай ваъ,
Гъавадай.

III

ГъикI тарифда за инсандин
«Андантедиз» ухшар тир,
Авачир са алагъ-салагъ
Вич къекъвезвай ччилихъ галаз.
Амма инсан «Анданте» туш.
Ам хелкънава хиве чIехи ферз аваз:
Ччил хвена сагъ-саламат,
Ам мадни мад гуьзел авун паталди.
За пIагъ гана Шалбуз дагъдин ккIалдиз
ТIилисим яз зи къултухда «ксанвай».
Ам зи руьгъдин луварни я, лабарни
Гъар са чIавуз гъар сана,
Гъатта къени — студент тир береда
Литинститутдин.

1967
Москва

¹ **Цагъал** — кактус. Бязи лезги хуьрера адаз «калин мез» лугъуда.

² **Анданте** — къекъведиди (шагаюций). Музыкада гъа ихътин тIвар алай пьесани ава.

³ **Баяб** — инсан авачир буш чуьл (пустыня).

Биши чӀаван лал веледар

(Триолет)

Зун хайи чӀав биши чӀав тир,
Жагъайди туш заз беледар.
Вирибурун вилер дав тир.
Зун хайи чӀав биши чӀав тир.
Сивевайди гуя сав тир,
Хъана чакай лал веледар.
Зун хайи чӀав биши чӀав тир,
Жагъайди туш заз беледар.

1988

Утшивиликай баллада

Заз аялвал акунач,
Акунач заз жегьилвал,
Зун экъечІна къепІна
Итим яз чрай.
Заз чир хъайи пуд лагъай
Гаф «дяве» тир инсафсуз.
Ам цІай къуриз къугъвазвай
Виридан мецел.

Ада завай къакъудна
Сифте чидай къве гафни:
«Диде» гафни «буба» гаф
Чандилай масан:
Диде къена къачагъри,
Туьквендиз мал хкирла;
Телеф хъана бубани,
Хуьдайла Ростов.

Таза берт хъиз гарув гвай,
Гъиляй гъилиз фена зун.
КІвал тарашна миресди,
Тунач рак-дакІар.
Зи бижгъерар акурла,
Саилри заз фу гудай,
КицІерини ксурдай
ГурцІулрихъ галаз.

Захъ галукъна лапашар,
Къамчиярни галукъна.
Зи япариз ван тахъай
Келима авач.
Зун шехъдачир – хъуьредай
Бузлах хътин дубньяда
Дузлах хъанвай вилер зи
Амачиз накъвар.

Зун шехъдачир – хъуьредай
Зайифвилел инсанрин
Чпин вири ажугъар
Къахчузвай залай.
Садра рикIе рагъ туна
Муаллимди костыль гвай:
«Вун я гъвечи чи Чаплин,
Хъвер я ви яракъ».

ХъубтIуьн яргъи йифера
Кап-чанг ягъиз живедиз,
Гатун азгар йикъара
Ракъини кIукI куз,
Амач кIвалах тавур за
Гагъ дагъ атIуз, гагъ аран,
Яцар хъана кIвачеркай,
Далудикай – гъел.

ХъаначтIани дяведа,
Зи рикI миxъиз хирер я,
Гуя вири фашистри
Заз гана гуьлле.
Са гуьледи са херда,
Амма «етим» гафуни

Йикъа агъзур сеферда
Херда ви рикЕл.

Са кар ава: хирери
Завай зи руьгъ къакъуднач,
Я авунач абур
Закай инвалид.
ХъаначТани шабагъар¹
Хурудал хъиз аскеррин,
Уьмуьрди зал алКурна
«Итим» лугъур нан².

Ихътин нан² заз багъа я
Таждилайти пачагъдин.
Ам ганва заз инсанри
Сидкъидай рикИин:
Сада заз «дах» лугъузва,
«Чехи буба» — масада,
ХъаначТани садрани
Захъ жуван велед.

Заз аялвал акунач,
Акунач заз жегъилвал.
Зун экъечИна къепИнай
Итим яз чрай.
Зун амукъна итим яз —
Муаллим я детдомдин,
Аялвални жегъилвал
Хкиз кИанз жуван.

1995

¹ Шабагъ — награда.

² Нан — звание.

Курай жигъирар

Зи мекерал алканва руг рекъин зи
Шуткадалди михъиз тежер садрани.
Ам руг туш, руг, жевгьер язва риклин зи,
Ам къехуьндай кас жагъидач ядрани.

Зун атана какур тарал къере хъиз
Алчуд хъанвай дар жигъирдай шегъредал:
Гагъ эвичлиз гъал хъиз шуькIуь дередиз,
Гагъ хкаж жез жида хътин тепедал.

Вуч акуна заз шегъредай уьмуьрдин
Къве патахъни ахмиш жезвай инсанар?
Чехи къастар, цIалцIам гафар суьгъуьрдин,
Херни бириш, табагъ хъанвай дабанар...

Челек-фелек чи девирдин лишан я,
Душман я ам чи чанарин, девлетрин...
Агъ, зи жигъир, гъикъван заз вун масан я!
Вун чешме тир гъуьрметринни мирветрин.

Тамарзу я зун зи жигъир ахкунихъ
Къере хътин какур тарак ккIанвай.
Амма вучда, дагълара кас тахъхъуник
Ам яд тахкур къере хъана къуранва.

Гъар са нямет ава къе зи ужагъда.
Агалкъун я и дуьньяда пара паж.

Бес куъз къунва за къубудив къужахда
Таза къере алчуд хъанвай къарагъаж?

Гъикъван ава чи дагълара жигъирар,
Зи жигъир хъиз, халкъдин рикъиз тлал ягъай.
А жигъирри къалурзава пехирар
Чи аямдин, чи ивидин хал ягъай.

Зи мекерал алкъанва руг рекъин зи
Шуткадалди михъиз тежер садрани.
Ам руг туш, руг, жевгъер язва рикъин зи.
Ам къехуъндай кас жагъидач ядрани.

1967

Зулун бегълеяр

Хъфизва зул гадарна зал бегълеяр.
Цавай гъетер, чилай цуьквер чухвана.
Къалур ийиз сикІрен жуьре сегънеяр,
Уьмуьрди зи гадни гатфар тухвана.

Хъфизва зул гадарна зал бегълеяр
Жив сивевай хъуьтІуьккай заз хабар гуз.
Захъ кІвал авач — авач гъатта бинеяр.
Физва йисар тегънейривди япар куз.

Хъфизва зул гадарна зал бегълеяр
Къенят хъурай лугъуз амай абасар.
Ягъайди туш за намусдиз пинеяр,
ХъанатІани пине ягъай либасар.

Хъфизва зул гадарна зал бегълеяр
За вич даим хушдиз рикІел хкирвал.
Гзаф ава и дуьньяда къегъбеяр,
Гъил вугайла, зи гъил къацІун тийирвал.

Хъфизва зул гадарна зал бегълеяр,
На лугъуди амай крар туькІвенва.
Аквазва заз бахтлубурун чешнеяр,
Амма зи рикІ бахтсузбурухъ куькІвенва.

Хъфизва зул гадарна зал бегълеяр.
Къуй алуькІрай абур бейкар гъилери.

Заз кІанзава чириз вири дегънеяр
Гьам Алемдин, гьам инсанрин рубгъерин.

Хъфизва зул гадарна зал бегълеяр,
Ирид цавай дурнадин кьве цакул хьиз...

1964

Къулан цѡай

Заз вахт хъанач фикир ийир жувакай,
Вири дуьнья рикѡе аваз гъамиша.
Гъарда вичиз кѡарасар гъиз рукакай,
За къенятна гъатта вацѡун къамишар.

Жув вуж ятѡа на чир ая сифтедай,
Ахпа дуьнья къаз алахъа къужахда,
Дуьнья негъна, туна ракѡар шефтеда,
Жедачтѡани экв къькѡуриз ужагъда.

Ибрет гудай гъвечѡи чѡавуз дидеди,
Шалдин пипѡер ийиз тупѡув къвечѡилар:
«Кѡвале кѡачкѡачкѡ хапѡа тахъай бендеди,
Лагъ, гъикѡ пайда сагъ са хуьруьз хешилар?!»

Гъахъ я, и бахт ганва анжах жисимриз,
Гъич са затѡни тѡалаб тийиз эвездай,
Нур хъчириз, гъар са жасад еримриз¹,
Акъудзавай дуьнья мичѡи мерездай.

За ттабзавач: чидач жуван дережа,
Аватѡани захъни тайин мизанар.
Къунвачтѡани ирид цавун мегъежар,
За квез хуьзва зи къулан цѡай, инсанар.

2001

¹ Ерим – вилик фин, дегѡиш хъун, чѡехи хъун (развитие).

Лейсандин велед

(Къве тахан триолет)

Къе зун дарих я. Вучиз я дарих?
Себеб вуч ятІа чизвач жувазни.
Ивидин лахта хъанва чи тарих.
Къе зун дарих я. Вучиз я дарих?
Бахт я, хъайитІа вахъ уьмуьр лайих.
Вай жезва ччанар кьураз, цІразни...
Къе зун дарих я. Вучиз я дарих?
Себеб вуч ятІа чизвач жувазни.

Къе зун дарих я. Вучиз я дарих,
Мурад яз хьунухъ лейсандин велед?!
Азад легъзедихъ зи халкъ я къарих.
Къе зун дарих я. Вучиз я дарих?
И генг дуьньяда жаду ва къаних
Вуж я женнетдин рехъ чидай белед?
Къе зун дарих я. Вучиз я дарих,
Мурад яз хьунухъ лейсандин велед?!

2000

Пифагораз жаваб

(Малмах)

Кандат!а ваз яшамиш жез яргалди,
На хуыз ая гъамиша жув паталди
Куьгъне дустни куьгъне чехир дава яз, —
Лугъузва заз Пифагора уьзягъдиз.
Къезил жезвач чи девирдин гъава заз
Дуьнмиш хъанвай гуьрчег ц!ару гуьлягъдиз.
Алай ч!авуз мецелни кваз бухавар
Гъик! жеда вун, эй Пифагор, бахтавар?!

06.09.1971

Жуван чка

(Табаб)

Бахтлу кас я жагъайди
Жуван чка уьмуьрда –
Амач чилел тахъайди,
Тваз сада сад суьгъурда.

Зи вахт хъана къацъайди
Гъар жуьре ттум къекъурдай.
Ахквзмач пак чъагайди
Рикъин чирагъ куькъурдай.

Сив ахъайна, рахайди
Дели жервал туькъурда:
Тарашна вахъ авайди,
Ви къул михъиз туьхурда...

Гъикъван жеда ктъайди
Бейнида цъай экъурдай?
Ама хайи-тахайди
Гъахъ паркъл хъиз шуьткъурдай.

2002

Миресгуз

(Азнур)

Т.Жалалаз

Им девир туш, им я завал,
Пехъ ацукъна вад виш къавал,
Вадан юкъва – гимишдин чӀул.

Рахун хъанва пулдин чӀалал,
Пуллу кас я халис Жалал¹.
Адахъ жеда гъатта Дулдул².

Мус хкатда лугъуз и тӀул,
За къве гъилни къуна цавал.
Тенкъна нубкӀре эрчӀи капал,
ИкӀ зи шазда хъана къабул.

1993

¹ Жалал – чӀехиди (араб чӀал).

² Дулдул – Мегъамед пайгъамбардин езне, къуд лагъай халиф Алидин риваятлу, лувар квай балкӀан.

Сагъ тир чавуз

(Теселли)

ГъакI гъавая на кефи хаз
Акъудмир цIай жуван рикIяй.
Жедач вири са рекъе тваз,
Фирай гъарма вичин рекъяй.

Жедач гъардаз ийиз дарман,
Гъар гуъзелдиз гуз жедач пIагъ,
ХъайитIани вакай Лукъман
Ва я вири дуъньядин шагъ.

АлакъдатIа, ачуха вил
Гъар са жасад аквадайвал,
КIевевайдав гице на гъил
Дердерин мурк цIрадайвал.

Сагъ тир чIавуз руъгъдин лувар
Гъар са югъ чаз жеда сувар.

1995

Вири уьмуьр гьалатІ хьана

(Пуд тахан триолет)

Ярагьмед Къафароваз

Вири уьмуьр гьалатІ хьана,
Жагьанач заз бахтунин къуш.
Зун девирдин алат хьана,
Вири уьмуьр гьалатІ хьана.
Умудар зи барбатІ хьана,
Вилер аваз хьана къакъуш¹.
Вири уьмуьр гьалатІ хьана,
Жагьанач заз бахтунин къуш.

Вири уьмуьр гьалатІ хьана,
АвайтІани экуь рекье.
Гьакимар чи ламатІ хьана.
Вири уьмуьр гьалатІ хьана.
Гафар ширин набат хьана,
Амма буш я халкъдин бекье.
Вири уьмуьр гьалатІ хьана,
АвайтІани экуь рекье.

Вири уьмуьр гьалатІ хьана,
Баят хьанва терезар зи.
Ватандикай гьурбат хьана.
Вири уьмуьр гьалатІ хьана.

Ирид цавай ават хана.
Гъиниз ийин мерезар зи?
Вири уьмуьр гъалатІ хана.
Баят ханва терезар зи.

1989

¹ **Къакъуш** — гъикъван къекъвейтани, герек шей алай чка таквадайди.

Жанг аябай рикI

Чуплах хъанва тамни тар,
Жанг янава векъериз.
Вучиз жезва зи рикI тар?
Жанг янава мекериз
Жегъилвилин чиг алай,
Даим чпел рикI алай
Зи ярдин.

Жанг янава рикIиз зи,
ГъакIни рикIин хиялриз.
Зун ухшар я тавази
Гаф течидай аялдин
Гъиле гъатай гапурдиз, —
Тахмаш тежер абурдиз
Тиядин.

Агъ девир, заз килиг кван!
Вун аял я акъулсуз:
ГъакI къванерал илигна
Гапур авур абурсуз.

1974

Мувакай баллада

Гъиниз фена аялвал?
Гъиниз фена жегъилвал?
Хар къвана зи хиялрал,
Агатна зав агъилвал?

Хъархъу тарцин чардахдик
Яб гуз гужлу къубудиз,
Килигзава дамахдив
Гаруз акси бубудиз.

Зун лукI хъанач вядедиз,
Я лув ганач гъетерал.
Шагъ гурла мулд цуькведиз,
Акъвазнай зун метIерал.

Авач кIватIай девлетар
Гъар гъарайдиз гъай лугъуз,
ХъанатIани гъибетар,
Къвез зи кIваляй цIай тухуз.

Дагъви я зун адетдин
Пакдиз хвейи итимвал,
Ад паталди миллетдин
Инкар авур гъакимвал.

Заз багъа я, къатIайтIа,
Инсанвални муьгъуьббат.

Эгер абур кыцайга,
Эхир жеда мусибат.

Адаватди канва зун
И дуьньяда гьатнавай,
Ифин алаз кьанва зун
Делиди хьиз катнавай.

Хьархьу тарци «агъзава»
Акьаз гарун клекецар.
Зи хиялар кьвахзава,
Хьана пичи кьерецар...

2000

Дуьньяди

(«Дели дуьнья» циклдай)

Эй, дуьнья, мад вуч кIанзава завай?
Захъ рехи тахъай са чIарни амач.
Зи кьилел даим цIай кьвазва цавай.
Вар фена, зар фена, ахварни амач.

Захъ ама са рикI — кьумбак яз кьелен! —
Ви накъвар хъвайи, хъвайи ви зегьер.
Ваз хъуй гьа рикIни, ви Чехи мелен
Безек яз, хуьрек яз хъайитIа эгер.

1997

Жегьил чIавуз

(Теселли)

Жегьил чIавуз акI я хьи чаз,
Гьамиша чун жегьил жеда,
Гьамиша чахъ, рикI хи яз,
Гьа са жуьре шикил жеда.

Амма уьмуьр имтигьан я
Гьар легьзда гузвай чна.
Гьакъикъатда ам чи чан я
Фикир тагуз кузвай чна.

АкI хьайила, къвемир ваз хъел
Бани чIуру бендейрикай.
Кумач кIусни вахтуник къел,
Даях кьуна къагьбейрикай.

ХьайитIани гьикъван агьил,
Лекьренди я гьам цав, гьам чил.

1999

Ушуддин марф

(Неосонет)

Къецихъ къвазва марф – фадлай къун тавур...

Ажеб несил жезва чѣхи
Кѣл тавуна дипломар гвай,
Хуън тавуна чулда нехир,
Лугъудай ваз: «Фири нек дай!»

Къецихъ къвазва марф – фадлай къун тавур...

Алахънава гъар са жасад
Сада масад субъгурда тваз,
АвачтІани лайихлу ад,
ТІвар тарихдин муъгурда тваз.

Къецихъ къвазва марф – фадлай къун тавур...

Чаз тІул хъанва ттабни гѣилле,
ХчІалун я асас пеше.
Къизил кІватІиз киле-киле,
Твазва гъатта ттумни ише.

Къецихъ къвазва марф – фадлай къун тавур...

Агъ, акъатда дуънья рекъяй,
АкъатайтІа умуд рикІяй.

Къецихъ къвазва марф – фадлай къун тавур...

2006

Хиялрин лувараллаз

(Найран)

Зун хиялрин лувараллаз
Чехи хъана.
Зун умудри ахвара тваз
Рехи хъана.
Дуьнья патал куькIуьрна цIай
Жуван рекъе.
Гила руьхъ гваз къекъвезва къай
Жаван рикIе.
На лугъуди яд уьлкведиз
Акъатна зун,
Гъар жуьредин дар дегънедиз
Аватна зун.
Зал гьалтайбур сифет квахъай
Талишар я.
За кIватIайбур къимет тахъай
Биришар я.
Ама са пай фидай рекъин —
Ая алхиш,
АватIани япа рикIин
Сая вишриш.

1991

Вири-вири мурадар

(Сонет)

Вири-вири мурадар
Къилиз фейи вуж ава?
Дуъньядава инадар,
РикI атIудай гуж ава.

Зи вилик ква «мураба»
Инад хъайи мурадрин.
Гзаф я зи мурадар
Къадардилаи инадрин.

Эвел-эхир агакъда
Зунни жуван Меккедив,
Паяр пайиз алахъда
Къазанмишай гъекъедив.

А чIавуз зун Инсан я,
Гъар са легъзе зи чан я.

1983

Сагарин векил

(Шанас)

Билбил алай гатун багда
Зун рахазвай илгьамдив.
Бейхабардиз женжел гару
Вилиз рузгье¹ гадарна.

Рузгьедини – ай аферин! –
Дуьнья мичи авуна.
Хбийиз хъанач завай зати,
Къелем гъиляй аватна.

Эхир, рузгье ахкъудна за,
Капун юкьвал эцигна:
– Лагь, ви мурад вуч ятIа, дуст,
Гъихътинди тир сефер ви?

– Зун атанва яргьал рекъяй,
Гарун шивцел акъахна.
Хкадарна за ви вилиз –
Маса чара амачир.

– Квез кутазва хатадик жув?
Вун зи виле яд жедай.
– ЦIрайтIани, рузгье я зун,
Нифретзавай вирида.

Црайтани – айиб авач! –
Зун бугъ хъана, цвех жеда,
Циферик кваз, марфадик кваз
Хайи чилел эхвичда.

Гъахъ лагъайтла, азни кИандач
Жувакай са рузгъе хъун
Гъатга шагъдин таждални кваз,
Я женнетдин цавани.

Пис я, жуван ватандани
Вакай рузгъе хъайитла.
Мадни пис я, рузгъе ятла
Квачерик квай гъурбатда.

Нагагъ вири уьмуьрда зун
Амукъайтла рузгъе яз,
Къуй зун хъурай дагъдин куквал,
Адан гъуьндуьр хкажиз.

Амма зун туш гъакан рузгъе,
Зун векил я рагарин
Ракъурнавай ви мез акваз,
Дунда аваз рузгъедин.

АкI хъайила, сабурлу хъухъ,
На зи къайгъу чIугвамир,
ЧIугвадатла, чIугу къайгъу
Лезгистандин дердисер:

ЧкIизва халкъ – жезва твар-твар;
Незва чи чил цикIен хъиз;
Тазвач тарих; квахъзава чIал;
Таланзава ивирар...

Амукъдани милли къамат,
Терг хъайила асбитас²?

КхъизватIа, кхъихъ цIай кваз
Ингъе гъа и тIалрикай!

Лезгидин ягъ куматIа вак,
Ван жеда ваз гъарай зи,
ГъвечIи рикIин чIехи гъарай,
Шалбуз дагъдин рузгъедин.

– Агъ, чидачир, валлагъ, рузгъе,
Вахъ жанлу рикI авайди.
Багъишламиш ая на заз
КъанцIархъандин авамвал.

– РикI авачир, руьгъ авачир
ЗатIни авач Алемда.
Анжах хIи вилер кIанда
Вири дуьм-дуьз аквадай.

Са кар ава: ачкар тIуьна,
Там вугумир ялаврив.
Къил атIайла, лагъ, квез я, квез
Мекерихъ ви ишелар?!

– Къин къазва ваз, паклу рузгъе,
Бармақдалди бубайрин:
ТакуртIа заз халкъдин дердер,
Зун чилерлай гъейб³ хъурай!

Заз кIан хъана багъа мугъман,
Динжар ийиз цуькведал.
Амма ада лув хгана
Гар къилеллаз дагълариз.

1972

¹ Рузгъе – руквадин зерре.

² Асбитас – генофонд.

³ Гъейб хъун – гел галачиз квахъун.

Эгер

Эгер на вун гыссзаватІа инсан яз,
Къачу жуван ихтиярар викІегъдиз.
Геж авуртІа, вегъида ви кичегъдиз,
ХъайитІани вун чан хтай Иса яз.

КІанзаватІа ваз лекъ акваз цаварай,
Вун къве вилни чиле туна къекъвемир.
Вун Нельсон¹ хъиз къастунилай элкъвемир,
Рехъ яргъал яз, гъатайтІани тІвалара.

1994

¹ Нельсон Мондейль – ЮАР-дин президент. Ам 27 йисуз дустагъда хъана.

Дустагъ тежер рикІ!

(Тамгас)

Зун девирди суьргуьнна
Сибирдиз ваь, рикІиз зи.
РикІи зи сес «туькьуьнна»
ЦІай тагурвал рекъиз зи.

Зун девирдал хьуьрезвай,
Негъиз адан амалар...
Девирни захъ гелкъвезвай
Къун паталди къамалай.

Зун Москвадиз рекъева.
Им катун туш ватандай-
Лекъ авач цав такІандай.

РикІ халкъ патал йикъева
Къве чкадал пайнавай,
Абадатар¹ вайнавай...

Йикъева рикІ, кЛевава:
Алмас дагълар вилик кваз
КІанда алмас билик заз.

Гъарна шетІ² зи гелева.
Къуй зун къурай, амма рикІ
Ни дустагъда? Мус ва гьикІ?

1965

¹ Абадат – хушбахтвал, абадвал арадал гъидай гъар са затІ (благо).

² ШетІ – агент, шпик. И шиир за М. Горькийдин тІварунихъ галай Литературный институтдин студент хъана, Москвадиз хъфидайла, вагъундин купеда кхъейди я.

Уьмуьрдин гьалкъан

Уьмуьрдин гьалкъандиз¹ акъвазун чидач,
Тазватлани вирибурув ял ягъиз.
Цаварин къанунрив акъажун чидач,
Чи хиялариз, чи умудриз тлвал ягъиз.

Са члавуз гъайбатлу уьлкъе тир Алпан;
Цайлапандин хьелер хьиз тир дагъвияр.
Цай къуриз атайла гъар жуьре ампа,
Цвех хъийидай, кармаш хъана сагърияр.

Амма къе бул я захъ гъурсаяр чулав:
Сагъиб жезва зи халкъ гачал ягъварин;
Лезгидал рахазмач къве кас са къулав,
Дастанар таз къилиз тефей махарин...

Къисметдиз чирди туш вуч ятла инсаф,
Я акъалжиз тадач вичел жилавар;
Лалди хьиз тада вун талгъуз жез са гаф,
Хъайитлани билбилдилаи дилавар.

Лагъ квез я, чи квез я келлеяр бумбуш:
Къурбанд жезва чун гъамиша тапаррин.
Бахт вуч я? Къанмишун дегънени куклуш
Техжервал чахъ селлер туькъуьл хабаррин.

Уьмуьрдин гьалкъандиз акъвазун чидач,
Тазватлани вирибурув ял ягъиз.

АхваркІватІ лежбердин яз цана фидач,
Свал кІаниди жеда дагъда свал ягъиз...

Са чІавуз гъайбатлу тиртІа чи Алпан,
Инанмиш я, ам мад малчагъ² хъжеда.
Себеб яз чи садвал, чи турни къалхан
Чун чи чилел Аранар³ яз къекъведа.

2006

¹ Гъалкъан – кыл-кылиз ягъиз элкъуьн (круговорот).

² Малчагъ – цІийиз туьретмиш хъвун (возрождение).

³ Аран – лезгийрин риваятлу пачагъ.

Мелгем

Дердери зун тух авунва
Артухни алаз,
Тух авунва – лух авунва
Са затІни тахкваз.

Вуч я мелгьем – акатай цІук! –
Зи ригай вилин?
Лезгистандал лепе гунуг
Пайдахди вичин.

1993

*Заман гелер
асиррин*

Брар алай лам

(Памфлет)

Пенсиядиз экъечІна лам
Хъайи зурба къуллугърал.
Ар ягъунин душман тир ам,
Я гъахъдачир шулугъра.

Вични акъван тир хъи кІубан,
Лап супа хъиз аквадай.
Ада тІуьнач векъи къалгъан,
Я къатаднач руквада.

Мух вуч я къван. Ам гъамиша
Хурмайрикай рахадай.
И дуьньядин яр-емишар
Адан сиве цІрадай.

Яцни балкІан жафа чІугваз
Дар тефлекда акІанвай.
Ламрахъ авай дачани кваз
Шагъдин тав хъиз чІаганвай.

Мадни башкъа: сувар юкъуз
Хурал нур гуз наградри,
Гафун къилиз «гъурра!» лугъуз
КІвенкІве жедай парадрин.

Тажуб хъана садбур хейлин
Къил такъатиз сиринай:
«Де вуч кар я лам хъун сейли,
Вични саки вирина?»

Гъарда вичин регъвел вегъиз
Ийиз хъана веревирд:
— Заз аквазва ам ариф хъиз
Авай вичин сиве вирт.

— Адахъ еке келле ава!
— Мефт авани келледа?!
Ингъе киж зи гъиле ава,
Ламра тадиз киж неда.

— Адаз чида са «чавшни» «гъач»,
ГъакІни «и-а» малум тир.
— Гзаф кІелна вич-вичив гвач,
Къил чІурнава залумди.

— Куън гъахълу туш, крчар алай
Гениальный лам я ам.
Ам гамишриз я лап ала,
Вични Ламов Лам я ам!

Бес вуж хъурай Лам Ламович?
Хъана бегъем гъуъжетар,
Амма садни атанач гъич
Са фикирдал миже квай.

Эхир, Ламра ачухна сир
Анжах вичин шаркІунтІдиз:
— Зунни вун хъиз будала тир
Ухшар авай каркундиз.

Садра квахъна галай малар,
Текдиз тама гъатна зун.
Бахтунай хъиз, барцџак галай
Са гамишдал гъалтна зун.

И арада валарикай
Хкечна са жанавур.
Цџай кџвахъзавай сарарикай,
Вилеравай нурни зур.

Сив ахъайна, къах хъана зун,
Япар къуна крчар хъиз.
Авайтџани чанда зурзун,
Аквазвай зун къуччагъ хъиз.

Пагъ, гамишди — мад вуч лугъун! —
Беден жир хъиз агажна,
Акџ гъужумна — падна руфун,
Вагъши кџилел хкажна.

Хтана чун пуд пагъливан,
Рехец къуна крчарал.
Гъатна чакай къуд пата ван,
Гъар са жуъре чџаларал.

Дем къурмишна алапатдин,
Рикџел хкиз тарихар.
Гамишдини гъа са къатда
Авуна зи тарифар:

«...Валлагъ кџусни кџирнач гардан
Жанавурдин къабагъда.
Заз мумкинвал гана ада
Вагъшидин хам табагъдай...»

Закай хъана милли игит,
Гъар са нямет бул хъана.
Къисмет хъанач тапхурни лит,
Къула гимиш чӀул хъана.

КӀелиз туна гъар са илим,
Ихтибарна къуллугъар
Заз докладдай, зани даим
Гудай гъазур буйругъар.

Пакамахъ зун аспирант яз,
Доктор хъана нисиниз.
Академик хъун асанти яз
КӀан хъанач зи кефиниз.

Фена уьмуьр машинраваз,
Чан акъатна банкетра.
Хъанач мида яшинда заз,
Я дустарни, гьелбетда.

Анжах авай зи гъавурда,
Ягъиз жедай вил захъай –
ШаркӀунтӀ тирла жанавурдал
Гъужум авур ламрахъай.

ЯтӀани зун мукъаят тир:
Чир тежервал къелетар
Зи садлагъай зам тир къатир,
Туйтуйкъушни – секретарь.

Са дипломри гъидач абур,
Фу нез чира иердиз.
Дуьньядикай жуваз акур
Жем ийимир зегъердин.

Жуваз жув лам тирди чиз-чиз
За жув лам хъиз къалурнач:
Япар къуна за крчар хъиз –
Хатадайни юзурнач.

Чун ламар я. Чавай, шаксуз,
Жедач ламвал тавуна.
Кусни гъатмир, хъана къудуз,
Ар ягъунин тавуна.

Хуъз тахъайтIа вавай къарай,
Гъваш гележег фикирдиз:
Гъарайдайла, ая гъарай
На чIехидан хийирдиз.

– Вун икI варлу хъунин себеб
Вуч ятIа лагъ, буба чан?
– И суал на гана ажеб,
Ам зигъин я зурба, чан.

Дуъз фагъума, ахмакъ жемир
Жув Ламран хва я лугъуз,
Акваз-акваз гъарам немир,
ТIиш къаца тваз гъар чIавуз.

Хъун паталди девлетар вахъ,
Тийиз крар эглешар,
Гъиз тур жуваз ришветар ваъ,
Ришветрик квай пишкешар.

ТуъкIурдалди садан са кар
Къачур къарматI ришвет я.
Идалди на къацIурда тIвар,
Вирида вун нифретда.

ТубкIурайла садан са кар,
Къачур парни карвандин
Пишкеш хъана физва таквар —
Лишан я чи замандин!

Ава гъакIни маса рекъер
Къуш хкуддай иердиз.
АлтIушармир жувал пехъер
СинтI ядай ви бегъердиз.

— Дах, а крар за къанмишда,
Гъурметда за гъурметдиз.
Яна кIурув вун гамишди
Аватна гъа женнетдиз.

Бес за вучда? Чандава кичI
Жув къуллугърихъ къаних яз.
— Чехибурун веледар гъич
Амукъдач гъакI йиртих яз.

Нани япар яхъ крчар хъиз,
Чир хъуй менсеб гиламаз.
Дуъз къимет це на и кардиз:
Вил хуъх чина вил амаз!

КIусни къурху акатмир вак
Къулаваз чIул гимишдин.
Чехи кас я зи дуст барцIак
Заз бахт гайи гамишдин.

Гъич садрани вун кIеве тач,
Зи тIвар яхъ на гъамиша.
И дуъньяда тIимил авач
РикIер къени гамишар.

Ава гъакІни гужлу филер,
Асланар кваз агажриз,
Ваз сес гудай, тик къаз кылер,
ХуртІум цавуз хкажиз.

...Пенсиядиз экъечІна Лам
Хъайи зурба къуллугърал.
Къурмишна дем: зурне-далдам,
Тостар лугъуз сагълугърай.

Савкъватрихъ мад эхир хъанач —
Йикъа къвезвай нехирар.
Садбур акъван пехил хъана:
Чизвай Ламран пехирар.

Агъ, гъабуру Ламран кІуфуз
Гузвай пІагъар къызгъиндиз:
— Гила чи гъал гъикІ хъуй! — лугъуз, —
Куь гъилик чун эркин тир.

Ламра бегъем фурс къачуна:
— Куьн вири зи дамах я.
Жуван яшар кваз такъуна,
За мад ва мад кІвалахдай.

Амма ава чахъ, иншаллагъ,
Бажарагълу жаванар.
Абур я чи аман, панагъ,
Абаддай чи маканар.

Гъабуруз рехъ гана кІанда,
Уьмуьр туш хъи менгена...
Агъ, фонарь хъиз, шумуд чанда
Масан умуд куькІвена!

Нез-хъваз хъанвай гъарма са къеч,
Вири авай тIамада.
И арада рахана речъ
МаллакуткутI – тамада:

– Юлдашар, чаз хабар гъанва:
(Куъз вегъеда пакадал?)
Ламов Ламран супа хъанва
Ламовичан чкадал.

Яна капар, гурлу капар,
Къивни уьфт гуз хуррамдиз,
Гзафбуру чпин япар
КуърснатIани шалам хъиз.

Себ гуз рикIай Ламраз: «Иблис!
Чун авуна тIарамар...»
Шад сувар хъиз, Ламран межлис
Хъувуна мад давамар.

Бес Ламован супа-небгет?
Ам асландал хъуьрезвай,
Гъайванхана хъана къисмет,
Къефесда сас регъвезвай...

1978

Тутуькьуш

(Мах)

Хъана кван,
Хъанач кван
Тутуькьуш тIарам,
Инсан хъиз
Рахадай
Ванцелди хуррам,
Такунвай
Зеррени
Азият-азаб,
ЯтIани
Акатна
Садра пис гъзааб:
– Вучиз за
Гъамиша
Ийизва тикрар
Чарада
Лагъай кван
Пад кими гафар?!
Элба-эл
Лал хъана
Дилавар гъайван.
ВучдатIа
Чин тийиз
Перт хъана хзан.

«Де вуч цІай
Галукъна
 Чи къушрахъ» лугъуз.
Веревирд
Ийизвай
 Йифизни юкъуз.
Садбуру
Лагъана:
 – ЯнатІа вили?
АкІ ятІа
Хкведач
 Чкадиз ерли.
Садбуру
Лагъана:
 – ХъанватІа начагъ.
– Ваъ, я кас,
КІубан я,
 ТІуънни я лап сагъ.
Гуъзетна
Са кве варз –
 Хъанач гъал дегіш:
Мад рахун
Хъувунач
 Туътуъкъуш вердиш.
Гуз хъанач
СакІани
 И кардин тедбир, –
Туътуъкъуш
ИкІ кисун
 Хъана чІехи сир.
Аватна
Гуъзел къуш
 Виридан вилай

Виликдай
Чилелни
 Тецигдай гъиляй.
Мад вучда,
Эхирни,
 Куз-хъукъуз хзан,
Базарда
Гана ам
 Къиметдай гъакІан.
Са тІимил
Береда
 Сагъибди цІийи
Хвена къуш
Иердиз,
 Кефи яз цуцІи.
ЦІигелар
Къейила,
 Хъувунач гелкъуьн:
Вахтунда
Яд ганач,
 Я хганач тІуьн.
Аяриз
Машгъулат
 Хъана туьтуькъуш,
Аюхдиз
Элкъвена
 Гъилера гуз тІуш.
Амма са
Девришди
 Чидай гъар са чІал
Вичиз це
Лагъана
 Туьтуькъуш бейгъал.

– Башуъсте,
Ваз хъурай,
Эгер ятІа хуш, –
Лагъана
Сагъибди, –
Пул-затІ герек туш.
ШаД хъана
Туътуъкъуш,
Ахкурла къефес:
Къефесда
Къахчуна
Азаддиз нефес.
Девришни
Гелкъвена
Лукъман хъиз, гъелбет:
Гъар санай
Туъкмишна
Гъар жуъре нямет.
Вичиз икІ
Гъурметар
Ийизвай бегъем
Туътуъкъуш
Хъхъана
Сархуш ва уъткъем.
ЭхгечІна
Рахаз ам
Инсандин чІалал,
Къалурна
Вичихъни
Авайди камал.
Ашкъидив
Тикрариз
Лагъай къван гафар,

АтІана
Хушбахтлу
 Девришдин ахвар.
КІваликай
Цирк хъана –
 Акъатна тариф!
Къуд патай
Къвез хъана
 Алимни ариф.
«Яшинда
Ихътин къуш
 Акунач» лугъуз,
Амукъдай
Гъарма сад
 КІасиз вичин пІуз.
Хъуникди
Къвердавай
 Машгъурвал артух,
Гъар жуъре
Муъштери
 Жез хъана буллух.
Девришдиз
Фикирдай
 Мажални тагуз,
Къиметар –
Иншалагъ! –
 Акъудна цавуз.
Куъч хъана
Са юкъуз
 Туйтуькъуш, эхир,
Къизилдин
Къефедиз
 Пачагъдин чІехи.

Пишкещдай
Пишкеш яз
 Девришни яхун
Эцигнай
Къуллугъдал
 Яцлу жер руфун.
Авазвай
Пачагъдихъ
 Гъар жуъре къушар,
Гъарма сад
Женнетдин
 Жасаддиз ухшар.
Садбурухъ
Сес авай
 Зурзурдай чилер,
Садбурухъ
Цакулар
 Цурурдай вилер...
Бес вучиз
Гъарма сад,
 Дабан къевез цавай,
Алкъизва
Къефесдал
 Туътуъкъуш авай?
КъатІана
Гъайванди:
 Гъикъван на тикрар
АвуртІа
Пачагъди
 Лагъай къван гафар,
Гъакъван вун
Хуш жеда,
 Жеда вун багъа,

Хуьда вун
Капал къаз,
 Клуфуз гуз плагьар.
Мад са кар
КъатІана –
 РикІиз лап такІан:
Вич хьтин
Инсанар
 Авазвай гьикъван –
Акунриз
Гумрагъ тир,
 Либасар гуьзел,
Хсуси
Келима
 Алачир мецел,
Пачагъдиз
Чан гана
 Ийизвай къуллугъ,
Легъзеда
Тамамриз
 Адан виш буйругъ.
Амма нихъ
ХьайитІа
 Хсуси гафар,
Чар фена
ЦІрадай
 Бармакдин равар.
Ам патал
Межлисра
 Жедачир чка,
Са терсвал
АвуртІа,
 ЦуькІ жедай пака:

Я адаз
Эбеди
 Къисметдай зиндан,
Я туштІа
ЖаллатІди
 Галуддай гардан...
АкІ ятІа
«Яшайиш
 Хъун патал къулай
Тикрара
Гъар са гаф
 Пачагъди лагъай,
Яни ваз
Герек туш
 Хъунухъ вахъ бейни,
Ая на
Жувакай
 Тутьуькъуш эйни», —
И фикир
Атайла
 Хъел хъана рикІиз,
ДакІунна
Тутьуькъуш
 Цел хъана михъиз:
«Мегер зун
Къуш яни
 Бес гъакъван усал?!
За гъич гъич
Садрани
 Са леке жувал!»
Ингъе са
Сеферда
 Пачагъди зурлу

Къурмишна
Мярекат
 Къадарсуз гурлу.
Атанвай
Эмирар,
 Ханарни беглер.
Тпуьнни хъун,
Музыка...
 Къизгъин я къуьлер.
Эхирни
Пачагъди
 Мугъманриз вичин
Къалурна
Туьтуькъуш –
 Мужидат чилин.
– Зун вуж я? –
Жузуна
 Тажирди ялакь.
Рахана
Туьтуькъуш:
 – Ахмакъ я, ахмакъ.
Цай-ялав
Акъатна
 Тажирдин чиниз,
Хъуьрена
Гъарма сад
 Кап капуз ягъиз.
– Вуж я зун? –
Жузуна
 Фекъиди туькме.
– Ахмакъ я! –
Липна ам
 Тпуьрди хъиз экме.

Хъуъруънрин
Ванери
 Зурзурна къавар.
АкI жедай,
Бейхабар
 УъцIена рагар.
Гъайбатлу
Дамах гваз
 Атана пачагъ:
– Де гила,
Масанди,
 Зун вуж ятIа лагъ!
– Вун еке
Ахмакъ я,
 Ахмакърин ахмакъ!
– Ахмакърин
Ахмакъ я?
 – Эхъ, хъухъ зи чIалахъ:
Ваз кIанда
Тикрарна
 Гъарда ви гафар,
Бул хъунухъ
Зун хътин
 ЛукIарин къадар.
Заз кIанда
Амукъна
 Инсан яз инсан,
Къушарни
Къушар яз
 Гъал ийиз девран.
Жингъирни
Такъатиз
 Къуранва вири,

Гуя и
Межлисда
 Кас амач дири.
Пагъ, сакIа
Пачагъдай
 Акъатна гъарай,
Гуя ам
Аватна
 Хел хана тарай.
Бамишна
Туйтуйкъуш,
 Къазунна кIалхан,
Къуьл гана
Эзмишна,
 Гадарна балгъан.
Лугъурвал,
Хъуниқди
 Тегъерсуз русвагъ,
Тпанкъ хъана
Гъа йифиз
 Зулумкар пачагъ.
Кучудна
Туйтуйкъуш,
 Гъатна зун рекъе,
Гар акъаз
Хар акъаз,
 Ахгакъна зун къе.
Хъана зун
Гъар жуьре
 Уьлквейра къекъевез,
СакIани
Кефияр
 Куьк ийиз тежез:

Вирина
Къит жезвай
 Тутьуькъуш къушар,
Бул жезвай
Абуруз
 Ухшамииш ксар.

1969

Пуд хали

(Поэма-мах)

I

Хъана са
Заманда
 Бустанчи машгъур.
Къванцини
Нур гудай
 Адан гъил хкIур.
Гуя ам
Аллагъ я
 ЭвичIай цавай,
Сир чидай
Адаз гъар
 Майвадихъ авай.
Ингъе са
Сеферда
 Бустанда адан
Ажайиб
Пуд хали
 Битмишна бирдан.
Акурриз —
Челег къван,
 Рангуниз — къизил,
Дадуниз —
Вирт хъгин,
 Дуьдгъвер хъиз къезил.

Са хали
Сагъибди,
 Шад хъвер кваз сивик,
Куъткуънна,
Эцигна
 Хзандин вилик.
Туъна гъа
Къвалари
 Ийидалди чІакъ,
Элба-эл
Беденар
 Хъана кІеви ракъ.
Аялар
ЭгечІна
 Манияр лугъуз,
Сада сад
Хкажиз
 ЦІакул хъиз цавуз.
Начагъ паб
Къахрагъна,
 Акъвазна кІвачел.
Къах хъана
Бустанчи,
 Чухваз вичин цІвел.
И чІавуз
Папакни
 Акатна хъуъруън.
Де гъикІ вун
Хъуъредач,
 Садра килиг куън:
Адан гъуъл
Аквазвай
 Жаван хъиз жегъил,

Чуп чулав
Хъхъана
 Жив хъиз лагу кбил.
Генани
Са карди
 Мягътелнай тамам:
Циф хъана
Катнавай
 Риклевай дерт-гъам.
Бустанчи
Амукъна
 Туб къуна сара.
Фикирна
Яргъалди,
 Гъатна ам гара.
Халияр
Вуч ятІа
 Адаз тир аян:
Элмериз
Такур гъич
 Дарманрин дарман.
Са хали
Ракъурна
 Шаирдиз магъир
Ийирвал
Шиирдив
 Дуъньядиз загъир.
Муъкуъди —
Пачагъдиз,
 Меркездиз яргъал,
Дадмишна,
Артмишдай
 Чилер гун патал.

Акурла
Савкъват яз
 Ракъурай хали,
Гъарайна
Шаирди:
 – Им вуч я, халикъ?!
Халидин
Гъайбатди
 Авуна тажуб,
Хкажна
Шаирди
 Вичин кІанчІал тІуб:
«Баркалла
Чи чилиз,
 Баркаван чилиз!
Баркалла
Вун цайи
 Лежбердин гъилиз!»
ЯтІани
Шаирди
 И гуъзел нямет
АтІана
Дадмишнач –
 Хкуднач лезет.
Лагъана
Вичикди:
 «Агъ, икъван еке
Халидихъ
Кфет жеч
 Рагъ твадай рикІе.
Аквадай
Гъаларай,
 Мублагъ тир накъвар,

Бул ядни
Гайила,
Цел хъана дакІвар.
Мумкин я,
Еридиз
Туш жеди усал.
Ам тІуъна
Де вучтин
Абур къведа зал?!
Ракъурда
Эмирдиз
За хали жуван:
Чир хъурай
Заз гъикъван
ЯтІа вич масан».
Эмирни
Амукъна,
Шаир хъиз магъир,
Килигиз
Халидиз
Къадарсуз надир.
Къил къуна,
Веревирд
Авуна бегъем,
Атана
Гъукумдар
Фикирдал мягъкем:
«Мумкин я,
Еридиз
Туш жеди усал,
Ам тІуъна
Де вучтин
Абур къведа зал?!

Ракъурда
Пачагъдиз
 За хали жуван:
Чир хъурай
Заз гъикъван
 ЯтIа вич масан».

II

Агакъна
Халияр
 Пачагъдив эхир,
Тахъана
Рекъера
 Зеррени таъхир.
Халияр
Акурла,
 Къах хъана пачагъ.
Амукъна
Мурмуриз:
 «Ал-лагъ, ай, аллагъ».
Ахпа ам
Хъуърена,
 Чин къуна цавал:
«Валлагъ, вун
Къавал я,
 Таж алай къавал¹.
Пачагъ яз
Авазвай
 Гъар жуъре билдик,

¹ Еке буй авай, вилер цава авайди хъиз къекъведай, затI таквадай авам кас.

Уьлквеяр
Зурзазвай
 Кьал хьиз ви вилик,
Вуч ама
Яшинда
 Ви вилиз такур?!
Амма, лагъ,
Вуч ава
 Ви рикIи чIугур?!
Жагъанач
Садрани
 И дубньядай генг
ЗатIни ваз,
Са затIни
 ТубкIвей ва кьешенг.
Гьатта ви
Хзанни
 Хьайила гьейран,
Аквада
Гьар куьнай
 Ваз еке нукьсан.
Имни гьич.
Мецивди
 Алмас хьиз хIи
Шумудаз
Тагъ гана
 ЛакIабрив верцIи?!»
Сифтедай
Им язвай
 Пачагъдин амал —
Кьалурун
Вичин зур,
 Зигьинни камал.

Лугъудай:
«Синиха,
Тарифа тИмил –
Садани
Садрани
Цава кьадач кьил.
Гъарма сад
Мум жеда –
Жеда ваз муьтІуьгъ.
Ягъа гъа
КІанивал
Дуьньядиз уьтуь».
Ахпа им
Элкъвена
Хесетдиз адан –
Жагъурун
Гъамиша
Гъар куьнай нуькъсан.
Гъа ихътин
Азардин
Къармахра аваз,
Са затІни
Бегенмиш
Хъхъанач адаз.
Дертлу яз
Лугъудай
Межлисра гурлу:
«Рехнесуз
ЗатІ акун
Зи бахт я нурлу».
Шумудра
Вафалу
Тажирни нуьквер

Дуьньяда
Къекъвенай
 Атгуз серт рекьер.
Гъайила
Ажайиб,
 Лап гуьзел ивир,
Пачагъдин
Вилериз
 Хъиткъиндай иви.
Рахшандрив
Нифретдай
 Къиметлу пишкеш.
Сагъибни
Элчуьхдай
 Хъана хъипи пеш.
ИкI ада
Ийидай
 Гъар са затI ужуз.
ИкI ада
Ийидай
 Гъар са кас ажуз.
Айгъана,
АвуртIа
 Са жизви гуьжет,
Денбеден
ЖаллатIдин
 Тур жедай къисмет.
Гъавиляй
Гъарма сад:
 Гъам хан, гъам заргар –
КичIела
Рекъидай
 Чанди ягъиз тар.

Кичевал
Себеб яз,
 Акбул хъана куът,
Эгечдаи
Гъарайиз,
 Къазундайвал туъд
Кимелни
Демерик –
 Виринра абур
Ламар хъиз
Яргъарай
 Жанавур акур:
«Чи пачагъ
Алим я
 Алимрин вири,
Ариф я
Арифрин
 Дерья хъиз дерин,
Пачагърин
Пачагъ я,
 Халкъарин буба,
Бахтарин
Чирагъ я
 Ракъинлай зурба.
Хъанач гъич,
Жедач гъич
 Дуъньяда даим
Адан кьил
Такъатдай
 Я сир, я илим.
Ксанвай
Чавузни
 Аквазва адаз

Чилерин,
Цаварин
 Гъар са жизви кваз.
Ни дурум
Гуда чи
 Пачагъдин хура?!
Гъурра чи
Пачагъдиз,
 Виш агъзур гъурра!!!»
Икъван шит,
Лайихсуз
 Тарифри адан
Бейнида
Циф цана
 Зегъерлу, залан.
Гъисна вич
Пачагъди
 Эвичай цавай
Аллагъ хъиз
Инсандин
 Калубда авай.
Аламат
Ам тир хъи,
 Къвез-къвез и фикир
Уълкведин
Гъар пипле
 Ийизвай зикир.
ЭгечІна
Аллагъдив
 Гекъигиз пачагъ,
Ада кІвач
Эцигай
 Чкадиз гуз пІагъ.

Бес вучиз
Халияр
 Акурла вилиз,
Чал кьунай
Аллагь тир
 Пачагьдин миxьиз?

III

РикI цIраз
КичIела
 Галукьна гьурса,
Хкажна
Пачагьди
 Къизиддин аса.
ЦIай акур
Цеквер хьиз,
 Чавушар тадиз
ЧкIана
Кьуд патахъ
 Мешвера кIватIиз.
Атана
Сераскер –
 Зилийрин зили;
ЖаллатIрин
Башчини
 Хъвер ийиз мили;
Гьам фалчи
Чирзавай
 Гъетерин тескягь,
Гьам муфтий
ТупIара
 ЦIразвай теспягь.

Атана
Демекни
 Делхекни лелеш,
Пачагъдин
Мелекни
 Гъамиша пелеш...
Акурла
Суфрадал
 Халияр алаз
Акъатна
Гъар садан
 Рикле авай цаз.
– Куъткуъна...
Дадмиша...
 Къимет це вичин! –
Лагъана
Пачагъди
 Бубу хъана чин.
Сифтедай
Са-са кIус,
 Ахпа къве гъилив
Тпуъна гъа
Халияр
 АцIур ийиз сив.
Вичи икI
Къурмишай
 «Тамаша» акваз
Гъиссзавай
Пачагъди
 Женнетда аваз.
Бес вучиз
Къвердавай
 Нефес жезва дар?

«Эй фелек,
Жаваб це
Вуч ятІа и кар:
Хали тІуър
Гъар садан
Куц жезва дегиш
Инсандин
Акбулди
Тийирвал къанмиш:
Хъхъанва
Гъарма сад
Жегъилни зирек –
Гъам лахлах
Везирни,
Гъам пелеш мелек...
Им вучтин
Перде я,
Им вучтин къаза?
Эгер им
Бахт ятІа,
Тахъурай назар!»
Пачагъдин
Хуй-хесет
ТиртІани аян,
Кутунач
Садани
Халийрик нукъсан.
Акси яз,
Авуна
Къадарсуз тариф.
Мурмурна
Пачагъди,
Чугуна тъайиф.

Элба-эл
Царан яд
 Атана сивиз,
Амма буш
Сини тир
 Ахкурди вилиз.
– Залумдин
Веледар,
 Гъинва бес зи пай? –
Гъарайна
Пачагъди,
 Чанди къуна цлай.
– Гъазават
Авуна,
 Тарашна михъиз,
Тунач гъич
Са гъвелни
 Мецивди михъиз.
Эгер квел
ХъанатIа
 Куь руфун гъалиб,
Кутада
Халийрик
 За мялян айиб.
– Пачагъ, Куьн
Сагъ хьурай,
 Куь тур – чи гардан.
Халийри
Элкъуьрна
 Чи бейни бирдан.
Яшинда
Тпуьрди туш
 Икъван дадлу затI,

Куъ вилик
Михъи я,
 Гуъзгуъ хъиз, чи зат.
Фикирна
Пачагъди:
 «Пис кар я гъикъван
Виридаз
Хъсан хъун,
 Къадарсуз хъсан».
Тайинна
Халийрин
 Сагъибрин макан,
Ракъурна
Пачагъди
 Нуъкерар яман.

IV

Хтана
Нуъкерар
 Бустанчи галаз
Зар ягъай
Умудрин
 Таж къилел алаз.
Хтана
Нуъкерар –
 Хкана шаир
Пачагъдиз
Бахш авур
 Вишни са шиир.
Хтана
Нуъкерар
 Эмир гваз хару

Танурдай
Ахкъудай
 Бекъе хъиз яру.
Пудани
Ийизвай
 Аллагъдиз феяд:
«Саламат
Амукъун
 Язва чи мурад.
Гъатайди
Беймирвет
 Пачагъдин гъиле
Хтана
Ахкунач
 Садазни тъеле».
Къурмишна
Пачагъди
 Сарайда суьгъбет.
Суьгъбетни
Суьгъбет тир –
 Шербетрин шербет.
ИкI ада
Амалдив
 СикIериз лайих
Авуна
Ахтармиш
 Халийрин тарих.
Эмирдиз
Лагъана:
 – Хъанач вун къанмаз:
Ваз гайи
Савкъватни
 Ракъурна на заз,

Гъавилай
Ийизва
 Къе за вун хилас,
Буржи я
Даим ви
 Хъунухъ заз ихлас.
Шаирдиз
Лагъана:
 — Ви келле я буш.
Ваз залай
Зи эмир
 Хъана гзаф хуш:
Ракъурна
Эмирдиз
 Ваз гайи хали.
Амма зун
Рикел ви
 Атанач ерли.
Куъз я ви
Манияр
 На бахш авур заз?!
Эй жаллат!
Алад кван
 И фашалчи гваз!

V

Бустанчи
Тухванвай
 Хиялри дерин,
Генг дуънья
Тир адаз
 Гъам дар, гъам серин:

«Агъ, шаир,
Низ чидай
 Вун тирди ялтах.
На вунни,
На зунни
 Авуна алчах.
Эхъ, мукъва
Хъайиди
 Пачагъдизни цIуз
Амукъда
Эхирдай
 Жакъваз вичин пIуз».
Лагъана
Пачагъди:
 — Куъз хъанва вун кис,
Инсандин
КIалубда
 Гъахънавай иблис?
Гъисабнай
Эмин яз,
 Муъмин яз за вун.
Залан я
Акун къе
 Хаин яз заз вун:
Заз чуькъни
Тавуна —
 Зун жезва дели! —
Ракъурна
Шаирдиз
 Квайни квай хали.
Мегер ваз
Чизвачни
 Цаварал аллагъ,

Чилерал
Алайди
Зун хьтин пачагь?!
Ваз залай
Истеклу
Хъана са шаир
Кхьирвал
Вакайни
Тарифдин шиир.
Герек вун
Жедайвал
Залайни машгьур,
Гудайвал
Тарихда
Ви тIварцIини нур.
— Пачагь, Квез
Гъамиша
Къурбанд я зи чан,
Чидачир
Квез и кар
Жедайди такIан.
Са чуру
Ниятни
Авачиз рикIе
КIан хъана
Абадиз
КIевевай уьлкве.
Са хали
Ракъурна
Шаирдиз эфзел
Таблигъат
Тухурвал
Шиирдив гуьзел.

Шаирдин
Келима
 Хъайила керчек,
Элкъведа
Эллерин
 Манидиз гуърчет.
Куънени
Хгайла
 Алава чилер,
АцІуда
Гъа ихътин
 Халийрив кІвалер.
– Акъвазра,
Ярамаз,
 Лагълагърин къаргъу:
На чІугу
Жувак квай
 НетІерин къайгъу,
Гачалар
Хъайила
 Уьлкведин панагъ,
Мад закай
Вучзава
 Хъхъана пачагъ?!
Ваз чир хъухъ:
АватІа –
 Ава зи фарман
Эвездай
Шаиррин
 Виш агъзур дастан.
Бес тир за
Юзурун
 Гъатта са рцІам,

Къдай ви
Халийри
 Пачагълугъ тамам.
И кар ваз
Аян яз,
 Муртадрин муртад,
КІан хъана
Шаирди
 Акъудун ви ад.
Имни гъич.
Вун я зи
 Душманрин душман
Терг ийиз
КІан хъайи
 Зи тахт, зи хзан...
— Буьгътен я,
Пачагъ, им,
 Буьгътен я чІулав.
Къала гъваш
Гъа угъраш
 Куьне зи къвалав.
— Акъатмир
Къапарай,
 Гар гүмир сивиз,
Ваз жуван
Къамаллай
 Гунагъар чиз-чиз.
Ви мурад
Авун я
 Вири сагъ, жегъил,
Амачиз
Са дерт-гъам,
 Хуррам яз гуьгъуьл.

– Мегер им
Пис яни,
 Мурад тушни куъ
Гъар кІвале
Бахтунин
 Лампа хъун экуъ?
– Ряатар
Бахтлу хъун
 Бахтсузвал я зи:
Рут жеда
Пачагълугъ
 Гъамга хъиз назик.
Беден сагъ
Рубгъни сагъ
 Жасадди мегер
Акължиз
Тадани
 Вичел зи кьенер?!
Руфун тух
Инсандиз
 Герек туш пачагъ,
Герек туш
Гъатта вич
 Хелкъ авур аллагъ.
Къудуран
Къебила
 Хъжедач табий.
Бул жеда
Уълкведа
 Гъар жуъре баби.
А чІавуз
Амукъдач
 Са къайда-къанун,

Квадарда
Инсанри
 Фагъумни къатIун.
ИкI жеда
Къиямат —
 Къиникъар-йикъер.
Гъавилай
Герек я
 Пачагъдин къенер:
Герек я
Муьгътеж хъун
 Вири заз даим
Ийирвал
Абурун
 Аслувал лигим;
Герек я
Факъирни,
 Нефинжни авам
Ийирвал
ДатIана
 Пачагъвал давам.
Гъатнани
Гъавурда
 Ви ктIай буран?
Хъанва вахт
Гила ви
 Аквадай дуван, —
Пачагъди
Шутхунна,
 Тур къуна гъиле —
Ярх хъана
Бустанчи,
 Галатна келле.

– Куъткуьнна
Адан леш,
Хали хьиз вичин,
Тухвана
Гадара
Тартайриз гишин!

VI

Везирди
Пачагъдиз
Авуна икрам:
– Ажеб тир,
ХвенайтІа
Кьин тавуна ам:
Цаз тадай
Халияр
Анжах Куьн патал,
Квез кІани,
Куьн кІани
Касди тІуьн патал.
– ВакІан хва,
Вахтунда
Хьаначни лугъуз?! –
Веъена
Везирдин
Кичегъдиз тунпуз.
Элба-эл
КуькІвена
Векилдин вилер:
– Цаз жедай
Халияр,
АмайтІа цилер.

Амма и
Халийрихъ
 Авачир цилер.
Вуж хъурай
Чидайди
 Халийрин сирер?
Бустанчи
Амачир —
 Амазма килфет.
Эхъ, гьадаз
Чир хъунухъ
 Мумкин я, гьелбет.
Легъзеда
Гъазурна
 БалкІанар юргъа,
Ракъурна
Нуъкерар
 Сефердиз яргъал.
Хтана
Яд кІвахъиз —
 Жагъанач сирер.
Рувана,
Эхирни,
 Пачагъдин кІирер:
АлукІна
ЖаллатІдин
 Дим къара либас,
КъацІурна
Есирдин
 Ивидай тапас.
Гъуърсламиш
Авуна
 Къадарсуз икІ вич,

Гъарайна
Гъар садак
 Акатдайвал кичІ:
– Мусибат
Жеда заз,
 Уълкведа эгер
АматІа
Чидайди
 Халийрин сирер.
Терг ая
Гъарма сад,
 КъвезватІа гиман.
Секинвал
Гуда заз
 Къанунри яман!
Бустанчи
Къейивал,
 Къена паб-аял,
Миресни,
Къуншини
 Хванахва яргъал,
Духанда
Дуьшуьшдай
 Фу тІуьрди са къас,
Къалиян
КуькІуьрай
 Гъатта гъейри кас...
ЯтІани
Жагъанач
 Халийрин сирер.
Хтана
Аскерар,
 Куьрсарна кбилер.

VII

Барутдин
Челег хьиз
 Хъиткьинна пачагъ,
Гъарайна
Малди хьиз,
 Къил къуна бачах:
— Лалдини
Рахурда
 Зулумди зурба.
Халийрин
Сирер гвай
 Кас тамир, туба!
Терг ая
Хуър миxъиз!
 Цай ягъа аниз!
— Хуър амач...
Катнава
 Гъарма сад саниз...
— ЯтIа яхъ
Сергъятар
 Уькведин вири,
Ахъаймир
Са касни —
 Дугърини игри!
Язух я
Пачагърин,
 А патаз эгер
ФейитIа
Чидайди
 Халийрин сирер.

Чар къведа
Дуьшкуьнрал,
 Хкажда кбилер,
АцДурда
Халийрив
 Цаварни чилер.
Тегъуьн хъиз
ЧкИида
 Чинизни гъа тум.
А чIавуз
ГьикI къада
 Куьне адан ттум?!
Айгъана
Авадан
 ХъайитIа гъурбат,
Гъа патахъ
Туькуьлмиш
 Жеда махлукъат.
Уях кас
Ахвара
 Хтун я мумкин.
Уях эл
Ахвара
 Хтун я четин.
АвуртIа
На жебир,
 Къалхмиш жеда эл,
Алажна
Хамар ви,
 Яда рикIиз къел.
Куьрелди,
Тергда чун
 Геллегъри сархуш.

Пачагъар
Амачир
 Дуьнья дуьнья туш!
ЧкIурна
Къуд патахъ
 Яракьлу къушун,
Хтана
Къаралмиш
 РикIеваз ксун.
Къевзвачир
Ахвар гъич
 Месерал хъуьтуьл:
Кефияр
Рагъул тир,
 Сивер тир туькьуьл:
«Агъ, кIамаш
Бустанчи,
 Бахт жагъай кIамаш,
Биргенд хъиз,
Вуна зун
 Авуна кармаш.
Пачагърин
Азраил
 Жез кIан хъанай ваз.
Бендейрин
Жабраил
 Жез кIан хъанай ваз.
Зун я, зун
Пачагърин
 Жабраил халис.
Зун я, зун
Бендейрин
 Азраил халис.

За гуда
Туариз
 ДатІана кѣилав
Зи гѣиле
Жедайвал
 Дуѣнѣядин жилав».
Бирдан ам
ЦІай хѣана
 Кѣудгунна кІвачел,
ЭгечІна
Гѣутарив
 КукІвар ийиз пел:
КІан хѣанай
Эбеди
 Уѣлкведа михѣиз
Адетдин
Халини
 Кѣадагѣа ийиз:
КичІезвай
Адетдин
 Халийрихѣ галаз
Чинеба
Хаталу
 Халиярни цаз.
Амма ам
Чагана,
 КІарас хѣана мез,
КицІи хѣиз
Амп ягѣиз,
 Гаф лугѣуз тежез.

VIII

Къвез фена
Асирар
 Таз залан гелер.
Чир хъанач
Садазни
 Халийрин сирер.
Амукъна
Дуьньяда
 Гъар жуьре пачагъ,
Гъар жуьре
Саилни
 Набутни начагъ

1979

Къшер

Автордин патай	5
Зи рамсабриз	7

КЪЗИЛДИН МУЪКЪВЕЛ

Адаватдин заргар (Налсур)	11
Хъайила алчах (Ябур)	12
Делиханада (Триолет – памфлет)	13
Аямдин зинет (Сафназ)	14
Чи девир (Сонет-памфлет)	15
КъетIен заман (Ябуран)	16
КIекрен йис (Къошнет)	18
Майданар ивида (Октава)	19
Туъхвей вахт (Ираб)	20
Турвах	21
ИситIа хъиз (Сонет)	22
Лезги зенг (Сонет)	23
РикI аважай халкъ (Сонет)	24
Къизилдин муъкъвел	25
Самурдин къерехра	28
Къакъаравай сабур	29
Шагирд	31
Чилин маңдавар (Сайта)	32
Къве дагъ (Пуд тахан триолет)	34
Шагъ дагъ (Шанас)	36
Шалбуз дагъ	37
Диде	40
Зи Мискич (Мани)	42
Халкъдин бених (Сонет)	44
Къумадин дагъ (Эпиграммадин чкадал)	45
Мидаим бених	46
Лекърен лувар	48
Лезги рушар (Вад тахан триолет)	49

Гъахъ (Сонет)	51
Азадвал (Къошнет)	52
Чувалда чам (Майсу)	53
Дуъа хъиз (Сонет)	55
ЦӀун шехъун (Элегия)	56
Хайи рагар (Рондель)	58
Асиррин гирведал (Сонет)	59
Сенгер	60
Туькъуьл шиир	61
Лал гъарай (Фаших)	63
Са ихтияр (Сонет)	64
Къукърум (Азгур)	65
Дагъдин баллада	66
Жуван сергъят (Теселли)	67
Чайгъундин рахшанд	68
Игитдин кар (Тамгас)	70

ЦӀУН АЯЗ

Фестиваль (Рунет)	73
Дунгъуз гъал	74
Къара къайда (Фаших)	75
Кукъвар хъайи къисметар (Къуд тахан триолет)	77
Уьфтер (Хайлан)	79
Иифен элегия	81
ЦӀун аяз	83
Хванахвадиз (Санах)	85
Стадиондал	86
Тум къацай къаха (Фельетон)	87
Хуьшреканд (Къуд тахан триолет)	88
Са тама (Аймах)	90
Эмиран картар (Майсу)	91

С о н е т а р:

1. «Уьмуьр зурба мискӀал хъана»	97
2. «Физва йисар фал вегъиз»	98

3. «Фейи уьмуьр, кьведачир заз гьайиф ви»	99
4. «Чехи хьен жеда дагьларихь Чехи»	100
5. «Фена вахтар шей алцумдай киледал»	101
6. «Декьикьяяр кьвез катзава виликай»	102
7. «Кьвазва марф, гужлу марф кьванерал кимин»	103

Р а д ж у м а р:

1. «Зун и чилел атанач накь»	104
2. «Яд винелай чиркин жеда»	105
3. «РикI секин туш, кьил ифенва»	106
4. «Гьикьван гзаф хьанва хьипер?!»	107
5. «Беддем хьана садан тIвар»	108
6. «Дагьлара кьимкьяяр жедач»	109
7. «Агь, гьикьван заз такIан я кубутвал!»	110
8. «Вуч яргьи я йиф, вуч мичIи я йиф»	111
9. «Гьикьван варлу я зи лезги цавар»	112
10. «Зал атанва деведин гьал»	113
11. «Физва яргьаз далдамдин ван»	114
12. «Гьикьван кутада пакадик умуд»	115
13. «Гарун дере, Гарун дере»	116
14. «За чиливай кьуна хабар»	117
15. «Гьикьван ава уьмуьр яргьи хьун патал»	118

Т р и о л е т а р:

1. «Зи лезги халкъ, вуч ама ваз такунвай?!»	119
2. «Шадвал, шадвал, вун чида гьар аямдиз»	120
3. «Зун мез аваз хьанва лал»	121
4. «За вахтуник еке умуд кутунай»	122
5. «Акьван зи чан хьанва юргьун»	123
6. «Югь ятIани, мичIивиле ава зун»	124
7. «Целхем чкIиз кузва жигер»	125
8. «Зун адларихь галтутнач»	126
9. «Алукьнава ажеб вахт»	127
10. «За ваз гуда, гуда вири»	128

Н а й р а н а р:	
1. «Суймишна зун вахтуни»	129
2. «Экуь йикъариз».....	130

В а х и л а р:	
1. «Къуд рекъин юкъвал тум цIару тула».....	131
2. «Какур пая дуьз хъийида цIу»	132

Р у б а й я р	
1. «Ватандикай гъурбат хъайи береда».....	133
2. «Авани рат дердерин маркв гатадай?»	133
3. «Азгъунвили ийизвайла агъавал»	135
4. «Физва зи уьмуьр рикIиз рагъ текъвез»	136
5. «Низ багъа ятIа инсандин къисмет».....	137
6. «Вуч иер я Лезгистандин таватар»	138
7. «Им дуьнья я дапIар аваз дапIарсуз»	139
8. «Гъахъ эхкъечIда мад тарихдин сегънедиз» ..	140
9. «Инсанди вич хуьн паталди инсан хъиз»	141
10. «Гъикъван девирар къвез фена гурлу»	142

ДУСТАГЪ ТЕЖЕР РИКИ

Месэлайрин месэла	145
Какур дуьнья (Хайлан)	146
Чилин шагъ (Халзар)	147
Акбулдин къагъ (Рабе)	148

Х а з м а н а р:	
1. «КIандатIа жув кIула акъахъ»	149
2. «Захъ бахт хъанач - хъана анжах легъзеяр» ...	150

Заз Алемда гъурбат авач (Къве тахан триолет)	151
Рекъерни, дингерни зенгер (Ярна)	152
Экуьнин капI (Ябур)	153
РикIин мурадар (Неосонет)	154
Чун (Сонет)	155
Дагъдин кукIуш (Вад тахан триолет)	156

Вахт	158
«Анданте» ва зун (Хайлан)	159
Биши чІаван лал веледар (Триолет)	161
Итимвиликай баллада	162
КЪурай жигЪирар	165
Зулун бегЪлеяр	167
КЪулан цІай	169
Лейсандин велед (КЪве тахан триолет)	170
Пифагораз жаваб (Малмах)	171
Жуван чка (Табаб)	172
Миресдиз (Азнур)	173
Сагъ тир чІавуз (Теселли)	174
Вири уьмуьр гъалатІ хъана (Пуд тахан триолет)	175
Жанг ягъай рикІ	177
Жувакай баллада	178
Дуьньядиз («Дели дуьнья» циклдай)	180
Жегъил чІавуз (Теселли)	181
Умуддин марф (Неосонет)	182
Хиялрин лувараллаз (Найран)	183
Вири-вири мурадар (Сонет)	184
Рагарин векил (Шанас)	185
Эгер	188
Дустагъ тежер рикІ (Тамгас)	189
Уьмуьрдин гъалкъан	190
Мелгъем	192

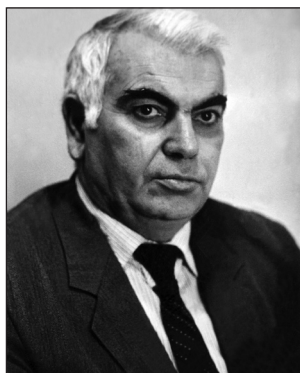
ЗАЛАН ГЕЛЕР АСИРРИН

Крчар алай лам (Памфлет)	195
Тутьуькъуш (Мах)	203
Пуд хали (Поэма-мах)	215

**ЛЕЗГИ ЧІАЛАЛ ЧАПДИЗ АКЪАТНАВАЙ
АЗИЗ АЛЕМАН КТАБАР:**

1. «Алмасдин кІусар».
Дагкнигоиздат. Махачкъала. 1963
2. «Лацу цифер».
Дагкнигоиздат. Махачкъала. 1967
3. «Са къужах нурар».
Дагкнигоиздат. Махачкъала. 1970
4. «Рехи тгар».
Дагучпедгиз. Махачкъала. 1971
5. «Хияларни цІайлапанар».
Дагкнигоиздат. Махачкъала. 1974
6. «Гъуьлуьн зенгер».
Дагкнигоиздат. Махачкъала. 1975
7. «Муьжуьд лагъай цав».
Дагкнигоиздат. Махачкъала. 1978
8. «Мидаим легъзе».
Дагкнигоиздат. Махачкъала. 1982
9. «Суйгъуьрдин ялав».
Дагучпедгиз. Махачкъала. 1985
10. «Лекърен гвен».
Дагкнигоиздат. Махачкъала. 1987
11. «Крчар алай лам».
Дагучпедгиз. Махачкъала. 1992

Азиз Азиз

(Фатуллаев Азиз Шихбинетович)

Выдающийся лезгинский поэт, критик и публицист. Окончил Литературный институт им. М. Горького в Москве. Работал главным редактором объединенной редакции литературных журналов Союза писателей (СП) Дагестана, секретарем партийной организации СП и Союза композиторов Дагестана, 12 лет состоял членом президиума Союза журналистов Дагестана. Автор свыше 10 поэтических сборников и многочисленных статей в периодической печати.

Азиз Алем

Кракъаравай сабур
шиирар

Составитель сборника, корректор –
А. Алем

Дизайн и компьютерная верстка –
Е.В. Побережнова

Фото – Ю. Иванов

Подписано в печать Формат 60x84 1/16.
Бумага офсетная. Гарнитура LazurskiC. Печать офсетная.
Усл. печ. л. 16. Тираж – 1000 экз. Заказ №
